

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Међународна полицијска сарадња у борби против
трговине људима**
(-мастер рад-)

Ментор
Проф. др. Војислав Ђурђић

Студент
Ненад Јовић М018/14-уп

Ниш, 2017.

Садржај:

УВОД	1
I ТЕОРИЈСКИ ОКВИР	5
1.Појам и карактеристике трговине људима	5
2.Фактори који доприносе јављању трговине људима.....	13
3.Облици трговине људима	17
3.1.Трговина женама	17
3.2.Трговина мушкарцима	18
3.3.Трговина децом	19
4. Национални механизми у супростављању „Трговине људима“	25
4.1.Стратегије и стратешки циљеви	26
4.2.Виктимолошко друштво Србије и Склониште за жртве трговине женама	29
4.3.НВО Астра и НВО Атина	31
5. Међународне организације у супростављању „Трговине људима“	33
5.1.Организација Уједињених нација – ОУН.....	36
5.2.Савет Европе и Европска Унија – ЦОЕ и ЕУ.....	36
5.3.Међународна организација криминалистичке полиције – ИНТЕРПОЛ.....	40
5.4.Међународна организација за миграције – ИОМ.....	42
5.5.Иницијатива за сарадњу у југоисточној Европи – СЕЦИ.....	43
5.6.Високи Комесеријат Уједињених нација за избеглице – УНХЦР.....	44
6. Супростављање трговини људима у неким земљама југоисточне Европе.....	45
6.1.Република Хрватска.....	46
6.2.Република Албанија.....	49
6.3.Република Македонија.....	51
6.4.Република Босна и Херцеговина.....	51
6.5.Република Бугарска.....	54
II ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ.....	55
1. Опис истраживања.....	55
1.1.Предмет истраживања.....	55

1.2. Циљ и задаци истраживања.....	55
1.3. Хипотезе које су проверене истраживањем.....	56
1.4. Просторне и временске границе истраживања.....	56
1.5. Методологија и узорак истраживања.....	57
2. Резултати истраживања.....	57
2.1. Обим и динамика поднетих кривичних пријава.....	58
2.2. Бројна и полна структура лица против којих су поднете кривичне пријаве.....	59
2.3. Бројна и полна структура лица према којима су поднете кривичне пријаве у односу на држављанство.....	61
2.4. Бројна и полна структура жртава кривичног дела трговине људима.....	62
2.5. Динамика откривања жртава кривичног дела трговине људима.....	63
2.6. Старосна структура жртава кривичног дела трговине људима	64
2.7. Облик експлоатације према полу жртве.....	65
2.8. Бројно стање кривичних пријава у ВЈТ у Врању за крив. дело „Трговина људима“	66
2.9. Бројно стање правоснажно пресуђених предмета крив. дела „Трговина људима“	68
III Закључак.....	70
Библиографија.....	72
Сажетак.....	74
Биографија.....	78

УВОД

Један од најтежих облика глобалне друштвене неједнакости најприсутнији је у друштвима са великим социјалним разликама, као и у друштвима са високом стопом сиромаштва и незапослености. Неједнакост у приступу политичкој и свакој другој моћи, образовању, здравственој нези и правној заштити, карактеристични су облици структуралног насиља које је обично невидљиво и извире из саме друштвене структуре која предодређује положај људи сходно њиховим економским, етничким, полним, културолошким или политичким обележјима. Пораст сиромаштва и отуђеност човека од другог човека умањује солидарност, разара социјалну кохезију и нормативни систем друштва што је последњих година довело до великог пораста трговине људима.

Трговина људима поред трговине оружјем и наркотицима представља најуноснију грану организованог криминалитета и представља најгрубљи облик кршења људских права. Сматра се да чак 27 000 000 живи у неком облику робства. У свету су данас присутни разноврсни облици експлоатације људи. Основни разлози због којих људи бивају увучени у процес трговине људима су најчешће економске природе али поред њих, постоје и други, као што су пораст организованог криминалитета, миграције, слабљење државних институција, транзициони процеси итд. Трговина људима представља веома уносну криминалну активност организованих криминалних група које се баве овим феноменом због могућности стицања високог профита.

Повећано сиромаштво у земљама источне Европе после отварања граница 1991. године довело је до масовног легалног али и нелегалног кретања људи ка земљама западне Европе. Препознатљив образац обухвата потражњу за јефтином радном снагом и потребе комерцијалне сексуалне експлоатације у западној Европи. Ратови и грађански конфликти, осиромашење, крах система социјалне сигурности у друштвима која се суочавају са транзицијом и отвореност граница јесу фактори који су подстакли повећану покретљивост људи из источне Европе. Младе жене и деца, најчешће адолесценти али и други људи из Бугарске, Румуније, Украјине, Молдавије, Чешке, Словачке, балтичких и балканских земаља постају жртве трговине људима. Земље бивше Југославије, свака са својим

специфичностима и проблемима, појавиле су се као земље транзита, али и извора и дестинације трговине људима, посебно трговине женама и децом ради сексуалне експлоатације али и радне експлоатације. Рат и постконфликтна ситуација са приливом великог броја посматрача и службеника међународне заједнице и војника, снага за очување мира на подручју БиХ и Косова се узимају за фактор који је повећао тражњу за услугама сексуалне "индустрије" и организовану трговину људима на Балкану.

Када се осврнемо у прошлост видимо да је једна од идеја Француске револуције била она идеја која ће ујединити све људе, на свим континентима, независно од боје коже, вере, националности... Од тог времена прошло је и више него довољно да се неке ствари покрену и промене али није нађено решење како постићи једнакост богатих и сиромашних, не само људи, него народа, земаља, па и континента. Није нађено решење како превазићи предрасуде и стереотипе који владају међу људима, како затворити очи пред различитом бојом коже, расом, националности и схватити да смо сви исти.¹

Данас је бављење трговином људима као и њихово кријумчарење законом кажњив злочин. Ова врста кривичног дела оставља озбиљне и дубоке последице по читаво људско друштво. У узаврелом, умреженом, згуснутом, динамичном и кохерентном међузависном свету 21. века, држава и човек као индивидуа за себе, сусрећу се са најтежим облицима угрожавања безбедности на свим нивоима. Рат, насиље, терористички напади, трговина и кријумчарење људима, технолошко-технички прогрес, миграција становништва, учинили су да људска врста почне да стрепи за свој опстанак. На крилима глобализације, и просперитета које карактерише нови поредак, трговина људима се јавља као доминантни светски процес, који истовремено подстиче разне политичке интеграције и економске фрагментације. Међународни а и шири светски облици организованог криминала као и различите терористичке активности, којих је све више, постављају захтеве за међународно повезивање различитих институција, јер се једино тим путем може омогућити заштита и створити разноврсне превентивне и стратегијске мере које би донеле позитивне резултате у циљу спречавања великих миграција.²

Криминалитет, као општи појам, можемо дефинисати на различите начине у зависности да ли се он посматра са политичког, правног, социолошког или неког другог аспекта. За наше

¹ Ј., Башић, Б..Јакшић, Уметност преживљавања, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 2005.

² Доступно на: <http://education.muprs.org/wp-content/uploads/2014/12/Zbornik-Terrorizam.pdf>

истраживање, најприхватљивија дефиниција криминалитета је та да криминалитет представља масовну појаву и као такав може да се одреди као укупност оних активности једног или више лица остварених у одређеном временском периоду и на одређеном подручју, које су супротне правним прописима за чије кршење је предвиђена кривична санкција.³

Борба против криминала захтева организовано, интегрисано и координисано ангажовање целокупног правног система. Природа савременог криминалитета, односно његових облика, захтева адекватну законодавну и практичну реакцију државе, свих њених органа, невладиног сектора, јавности као и међународну реакцију. Основни субјекти у нашој држави, а којима је надлежност борба против криминалитета, јесу законодавни органи, органи унутрашњих послова, тужилаштво, судови и казнено - поправне установе. Ови субјекти, како би заштитили основне друштвене вредности, предузимају низ превентивних и репресивних мера и радњи. Као најважнији правни акти Републике Србије на којима се темељи њихов рад су Устав, Кривични законик, Закон о кривичном поступку, Закон о полицији, ЗОНДОСОК – Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала и други. Осим адекватног законодавног оквира у борби против савременог криминалитета, неопходно је формирати и специјализоване државне институције и успоставити међународну сарадњу са сродним институцијама.

Први облик неформалног организовања у области организованог криминала у Србији је ПОСКОК, специјализована радна група у оквиру криминалистичке полиције. Навешћемо још и СБПОК – Служба за борбу против организованог криминала и БИА – Безбедносно информативна агенција, као важне организације у борби против криминалитета.

Веома је важна међународна сарадња на пољу сузбијања криминалитета. Највећа организација која се бави међународном полицијском сарадњом а значајна за нашу земљу је ИНТЕРПОЛ – Међународна организација криминалистичке полиције. Циљ ове организације је да осигура и развија најшире узајамно помагање свих органа криминалистичке полиције, а у оквиру постојећих закона у земљама чланицама. У оквиру ИНТЕРПОЛА дозвољена је само сарадња у области класичног криминалитета. Европска полицијска служба – ЕВРОПОЛ, је криминалистичко обавештајна агенција Европске Уније. Циљ Европола је да повећа ефикасност и сарадњу између полицијских органа

³ Жарковић М, *Криминалистика – тактика*, Виша школа унутрашњих послова, Земун, 2005.год, стр. 5

земаља чланица кроз прикупљање и размену обавештајних података у превенцији и борби са међународним организованим криминалом.⁴ Европол нема извршна овлашћења, односно његови службеници не могу да врше истраге и хапсе осумњичене у земљама чланицама. У оквиру Европске Уније, а на пољу полицијске сарадње земаља чланица, веома је значајан ЕАВ – Европски налог за хапшење. Он представља правосудну одлуку којом једна држава чланица ЕУ упућује другој захтев за хапшење и предају одређене особе ради кривичног гоњења или ради извршења кривичних санкција.⁵ ЕАВ представља убрзан и поједностављен процес екстрадиције. Његовим усвајањем поједностављена је процедура изручивања извршиоца кривичног дела и скраћен је временски оквир за извршење налога и изручење тражене особе.

Што се тиче овог рада, покушали смо да објаснимо, поред појма трговине људима, који је у модерном друштву какво је наше почела да узима све већи данак и улогу домаћих и међународних организација приликом проактивне и реактивне борбе против овог облика криминалитета. Већи део рада заснива се на теоријским чињеницама које говоре у прилог трговине људима и један део рада који ће се бавити емпиријским истраживањем. У оквиру теоријског дела рада обрађено је више поглавља, а поред објашњења појма трговине људима овај рад је приказао међународну правну регулативу, чији је један од главних задатака да укаже, на који начин се различите земље у нашем окружењу суочавају са овим свеprisутним проблемом.

Фактори који доприносе појави трговине људима, начини санкционисања као и приказ земаља у окружељу које се боре са овим проблемом само су неке од тема којим ће се бавити овај рад.

Поред наведеног, у раду ће бити детаљно објашњена улога невладиних организација, као што су АСТРА И АТИНА, а поред тога даћемо осврт на рад државних и међународних органа који се боре са овим проблемом.

У емпиријском делу рада најпре је представљен опис истраживања, које смо спровели, након тога је пажња посвећена предмету и нарочито циљевима овог рада. Поред наведеног, у истраживању је јасно дефинисан узорак и методологија која је коришћена.

⁴ <http://sr.wikipedia.org/sr-ec/%D0%95%D0%B2%D1%>

⁵ http://www.bezbednost.org/upload/document/evropski_nalog_za_hapenje.pdf

На самом крају посвећена је пажња анализи добијених резултата истраживања, са аспекта њихове примењивости.

I ТЕОРИЈСКИ ОКВИР

1. Појам и карактеристике трговине људима

“Трговина људима је облик модерног ропства”- ова дефиниција Европске уније за већину Европљања није никакво изненађење. Ипак, оно што јесте је свакако чињеница да највећи број жртава трговине људима унутар Европске уније потиче из самих њених земаља - чланица. У већини случаја реч је о држављанима неке од земаља ЕУ. Њима се тргује као неком робом, а трговци су чланови криминалних мрежа.

Трговина људима је један од најтежих облика кривичних дела у савременом свету који најдрастичније и најбруталније угрожава основна људска права лицима која постану његове жртве. Трговина људима се сврстава у кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом.⁶

Право на живот и слободу представљају, с једне стране, неповредива права сваког људског бића, а с друге, императивне норме домаћег и међународног права и демократског друштва. Имајући у виду чињеницу да поштовање људских права представља цивилизацијску норму која почива на демократским принципима, позитивна обавеза државних органа је да превентивним и репресивним деловањем у сузбијању кривичног дела трговине људима предузму све неопходне кораке. Међу онима који се баве борбом против трговине људима, све више људи сматра да је садашња усмереност на сексуално искоришћавање жена и девојака преуска и да је потребно обезбедити додатне ресурсе како би се изучили и други облици трговине људима, као што је радна експлоатација. Основни циљ извршилаца кривичног дела трговине људима је да новац зарађују дугорочним изабљивањем својих жртава.

Трговина људима је данас постала свеприсутни глобални феномен који погађа све земље, а нарочито земље у политичкој и економској транзицији, неразвијене земље и земље у развоју, земље у рату и постконфликтне земље, које се појављују као земље

⁶ Члан 388, Кривични законик Републике Србије, "Службени гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 и 111/2009.

порекла и транзита жртава, као и економски развијеније земље које се појављују као земље дестинације.

Трговина људима подразумева продају и куповину, тј. држање неке особе у циљу њене експлоатације, као и све друге радње које могу бити део тог процеса (нпр. превоз, скривање, чување и сл.). До експлоатације увек долази и експлоатација се увек одржава употребом силе, претње, преваром, злоупотребом овлашћења и/или злоупотребом тешког положаја, отмицом или на неки други начин. Када се ради о трговини децом, није важно које средство је употребљено, тј. говоримо о трговини људима иако није било елемената претње, принуде, злоупотребе положаја и слично. Такође, пристанак жртве на експлоатацију не мења чињеницу да се ради о трговини људима и да је то кривично дело. Циљ трговине људима је остваривање зараде (или неке друге користи) кроз експлоатацију, било да се ради о сексуалној експлоатацији, принудном раду, принудном просјачењу, принуди на вршење кривичних дела, илегалном усвојењу, принудним браковима, трговини органима или неком другом облику. Један од уобичајених стереотипа је да трговци људима своје жртве излажу искључиво сексуалној експлоатацији, те да су само жене и девојчице угрожене, а занемарују се други облици експлоатације, као што је радна експлоатација, чије су жртве најчешће мушкарци.⁷

Трговина људима уведена је као посебно кривично дело у српском законодавству релативно скоро. Законом о потврђивању Конвенције УН против транснационалног организованог криминала и допунског протокола о превенцији, сузбијању и кажњавању трговине људима, посебно женама и децом из 2001. године, наша земља се обавезала да ће извршити одговарајуће измене националног законодавства у циљу усаглашавања са међународним стандарима. У српско кривично законодавство први пут је уведена трговина људима као посебно кривично дело у чл. 111б.. Народна скупштина Републике Србије је 29. септембра 2005. године донела Кривични законик којим је у глави кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом предвиђена битно измењена инкриминација трговине људима. Најважнија новина односила се на квалификовани облик кривичног дела трговине људима које је извршено према

⁷ <http://www.astra.rs/cinjenice-o-trgovini/ta-je-trgovina-ljudima/>

малолетном лицу. Новинама Кривичног законика из августа 2009. године уведене су строже казне за ово дело. Веома битна новина јесте и уведена казна за лица која су знала или су могла знати да је лице жртва трговине људима, па су искористили њен положај или омогућила другоме коришћење њеног положаја.

Кривично дело трговине људима има основни облик, пет тежих облика и три посебна облика. Тако је законодавац у члану 1. Кривичног законика прописао да кривично дело Трговина људима постоји ако неко силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, задржавање, личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи, врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу експлоатације његовог рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела, или ради коришћења у оружани сукобима. Запрећена казна за основни облик је од три до дванаест година. У основном облику, кривично дело трговине људима може се извршити неком од алтернативно постављених радњи извршења, али та радња мора бити квалификована и то начином извршења и циљом који се жели остварити. Радња извршења овог дела је одређена кроз читав низ радњи које можемо поделити на неколико група: 1) радња која има карактер подстрекавања пасивног субјекта да „прода“ своју слободу; 2) радње које се односе на транспорт људи којима се тргује; 3) радње које имају директан купопродајни карактер у односу на људска бића; 4) радње којима се омогућава или потпомаже реализација купопродаја људи. Радња која представља подстицање пасивног субјекта да „прода“ своју слободу јесте врбовање. У питању је активност подстрекавања, која се огледа у стварању или учвршћењу одлуке код лица на које се одговарајућим поступцима утиче. Утицај типа врбовања се остварује истицањем наводних добрих страна пребацивања у другу земљу и бављења проституцијом, или навођењем на друге радње које ће довести одређено лице до тога да постане пасивни субјект кривичног дела трговине људима. У радње које се односе на транспорт људи којима се тргује спада њихов превоз и пребацивање. Превожење представља само транспортовање пасивног субјекта одређеним превозним средством са

једног на друго просторно удаљено место. Пребацивање у смислу овог кривичног дела подразумева омогућавање или обезбеђење илегалног уласка у неку земљу или излазак из неке земље, односно илегално прелажење државне границе. Радње купопродајног карактера у односу на пасивне субјекте кривичног дела трговине људима су предаја лица којим се тргује, продаја лица којим се тргује, куповина лица којим се тргује и посредовање у продаји лица којим се тргује., Да би било која од ових алтернативно прописаних активности била радња извршења трговине људима, потребно је да буду остварене неким од алтернативно постављених начина који се могу поделити на неколико посебних врста: 1) облици принуде: а) сила, б) претња; 2) облици преварног поступања: а) довођење у заблуду, б) одржавање у заблуди; 3) злоупотребом овлашћења или одређених односа и стања: а) злоупотреба овлашћења, б) злоупотреба поверења, в) злоупотреба односа зависности или тешких прилика другог; 4) друге радње, где спадају задржавање личних исправа или давањем, односно примањем новца или друге користи. За постојање кривичног дела трговине људима потребно је и да се предузимањем одређене радње тежи постизању неког циља и то једног или више, од алтернативно одређених циљева. То су следећи циљеви: 1) експлоатација рада пасивног субјекта; 2) принудни рад пасивног субјекта; 3) вршење криминалне делатности од стране пасивног субјекта; 4) проституција или друге врсте сексуалне експлоатације; 5) просјачење; 6) употреба у порнографске сврхе; 7) успостављање ропског или њему сличног односа; 8) одузимање органа или дела тела; 9) коришћење у оружаним сукобима. Најзаступљенији облик експлоатације жртава одвија се кроз сексуалну експлоатацију, а у новије време примећен је пораст случајева радне експлоатације и принудног просјачења.

Први тежи облик трговине људима постоји ако је основни облик овог кривичног дела учињен према малолетном лицу. За овај облик је прописана казна затвора од најмање пет година. Законодавац посебно прописује да ако је основни облик трговине људима учињен у односу на малолетно лице, учинилац ће се казнити казном прописаном за ово кривично дело и када није употребио силу, претњу или неки други од наведених начина извршења. Други и трећи тежи облик су квалификовани тежином наступелих последица услед извршења основног облика овог кривичног дела, односно његовог облика који се односи на малолетно лице. Четврти тежи облик трговине људима алтернативно постоји када се

учинилац бави вршењем основног облика кривичног дела трговине људима или када је трговина људима извршена од стране групе. За овај облик трговине људима прописана је казна затвора најмање пет година. Пети тежи облик трговине људима постоји када је кривично дело учињено од стране организоване криминалне групе и за њега је прописана казна затвора од најмање десет година.

Први посебан облик трговине људима постоји када је учинилац знао или је могао знати да је лице жртва трговине људима, па искористи његов положај или другом омогући искоришћавање положаја жртве, ради експлоатације предвиђене у одредби којом се утврђује основни облик трговине људима. Ово је јако значајна одредба јер Други посебан облик трговине људима је повезан са првим, односно он представља једну посебну и тежу варијанту тог првог посебног облика овог кривичног дела. Овај облик постоји када је учинилац извршио први посебни облик трговине људима у односу на малолетно лице, а при том је знао или је могао знати да се ради о малолетном лицу. За први посебан облик кривичног дела трговине људима прописана је казна затвора од шест месеци до пет година, док је други посебан облик забрањен казном затвора од једне до осам година. Пристанак пасивног субјекта на експлоатацију или на успостављање ропског или њему сличног односа утврђеног у основном облику трговине људима, не утиче на постојање овог кривичног дела. Ова одредба веома је значајна јер поправља положај жртве у поступку против окривљених и спречава њену секундарну виктимизацију.

**Поднете кривичне пријаве због основане сумње да је извршено кривично дело
Трговина људима из члана 388. Кривичног законика Републике Србије
за 2015. годину**

Табеларни приказ поднетих кривичних пријава, расветљених кривичних дела, учинилаца и оштећених-жртава по организационим јединицама-подносиоцима кривичних пријава

Организациона јединица- подносилац КП	Број поднетих КП	Број откривених КД	Број учинилаца	Број жртава
ПУ Нови Сад – ОПП	4	4	4	4
ПУ за град Београд- УЗС	3	5	6	3
УКП-СБПОК	1	1	5	1
ПУ Нови Пазар – ОКП	1	1	1	1
ПУ Чачак - ОКП	1	1	1	34

ПУ Панчево- ОПП	1	1	1	1
ПУ Крагујевац - ОЗС	1	1	1	2
ПУ Пожаревац – ОПП	1	1	1	1
ПУ Сремска Митровица – ОПП	1	1	2	1
ПУ Сомбор – ОПП	1	1	1	1
ПУ Крушевац – ОЗС	1	1	1	1
ПУ Шабац- ОПП	1	1	1	2
Укупно	17	19	25	52

- **ЛЕГЕНДА:** **КП** – Кривична пријава; **КД** – Кривично дело; **ПУ** – Полицијска управа; **УКП** – **СБПОК** - Управа криминалистичке полиције, Служба за борбу против организованог криминала; **ОКП**- Одељење криминалистичке полиције; **ОПП** – Одељење/ Одсек пограничне полиције, за странце, сузбијање илегалних миграција и трговине људима; **ОЗС** – Одељење/Одсек за странце, сузбијање илегалних миграција и трговине људима; **УЗС** – Управа за странце.⁸

Сам поступак идентификације и координације помоћи жртвама трговине људима у нашој земљи започиње прелиминарном идентификацијом жртве коју може извршити најшири круг актера као што су невладине организације, полиција, други пружаоци услуга, дипломатско-конзуларна предстанвиштва. Након што се о томе обавести Центар за заштиту жртава, представници Службе су дужни да ступе у непосредни контакт са особом за коју се сумња да је жртва у року од 24 часа, када започиње пријемна процена која се завршава у року од 7 дана од обавештења, након чега се приступа планирању и заштити. Коначна идентификација особе као жртве трговине људима врши се на основу информација свих ангажованих органа, установа, организација, у року од три месеца од успостављеног првог непосредног контакта.⁹

Последњих година у Републици Србији доста је урађено на већој друштвеној видљивости и побољшању друштвеног реаговања на проблем трговине људима, посебно имајући у виду да је знање о овој појави основни предуслов за њену превенцију, сузбијање, и адекватну заштиту жртава. Најпре увођењем кривичног дела трговина људима у Кривични законик Републике Србије, а затим и изменама и допунама тог законика непрекидно се ишло ка хармонизацији домаћег законодавства са међународноправним стандардима. Реформе из септембра 2009. године јасно показују намеру законодавца да иде у корак са савременим решењима у области борбе против организованог криминала, па самим тим и

⁸ http://www.mup.gov.rs/cms_lat/sadrzaj.nsf/trgovina-ljudima.h

⁹ <http://www.astra.rs/cinjenice-o-trgovini/trgovina-ljudima-u-srbiji/>

трговине људима као вида организованог криминала. Дакле, извршене су измене закона у кривичноправној материји, бројни стручњаци укључивани су у едукацију, организоване су кампање за подизање свести различитих категорија шире популације, формализована је сарадња између државних органа, невладиних и међународних организација, оформљене су специјализоване јединице полиције, пооштрене санкције уз немогућност ублажавања казне затвора, усвојена је Стратегија за борбу против трговине људима и донет Национални план акције, појачана информисаност становништва путем штампаних медија и документарних серијала, стављен акценат на развијање проактивног приступа у откривању и доказивању трговине људима, првенствено користећи могућности које пружају законске одредбе у вези са прикупљањем доказа, а спроведена реформа правосуђа би, између осталог, требало да доведе до повећања ефикасности кривичног поступка, осуде и строгог кажњавања извршилаца укључених у све фазе извршења кривичног дела, те примене Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела и на ова кривична дела.

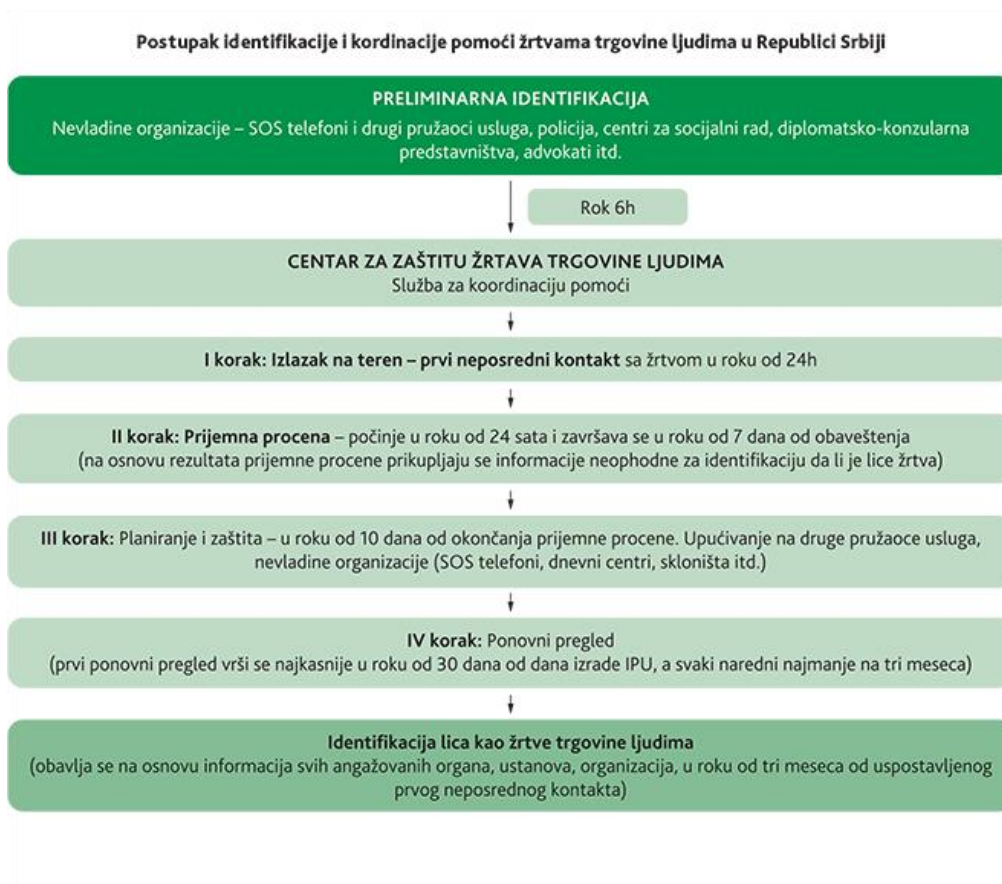
Трговина људима евидентно је проблем ком се у Србији последњих година поклања значајна пажња. Велики напори који су уложени довели су до неспорно значајних резултата. Они су свакако највидљивији у домену кривичноправне регулативе, која је даље надограђена и усавршена изменама и допунама Кривичног законика и Закоником о кривичном поступку из септембра 2009. године, али је сигурно да се само мерама добро смишљене и дугорочне социјалне политике, уз друштвену солидарност и оснажујућу подршку, могу на минимум свести извори из којих се регрутују жртве, али и извршиоци кривичног дела трговина људима.

Јавни тужиоци, судије и полицајци који су добро информисани о сложености проблема трговине људима представљају незамењиви део ефикасне стратегије у супротстављању овом ужасном злочину и облику кршења људских права и слобода.

Што се тиче превенције, јасно је да се првенствено мора утицати на узроке који доводе до појаве трговине људима. То су пре свега друштвени и економски фактори и заштита посебно рањивих друштвених група. Важно питање је пружање подршке жртвама и њихова реинтеграција кроз програме који ће им обезбедити посао, правну и здравствену заштиту. Што се тиче закона који прописује кривична дела са елементима трговине људима, законске одредбе морају бити дефинисане тако да се прописана кривична дела у

пракси заиста могу и гонити. Ово подразумева да се не укључују елементи који би онемогућили или отежали гоњење за ова кривична дела, као и то да санкције буду усклађене са тежином престопа. Међународни карактер трговине људима мора да подстакне на брзо и ефикасно деловање, које ће се реализовати првенствено кроз регионалну сарадњу, побољшање и заштиту права жена и деце, јер су они најчешће жртве трговине људима. У спречавању раста броја извршења кривичног дела трговина људима реакција заједнице мора бити свеобухватна, брза и ефикасна. У том циљу је неопходно добро обучити полицију, правосуђе, социјалне раднике, здравствене раднике, наставно особље, новинаре и све друге који се укључују у рад са потенцијалним жртвама или жртвама, ради препознавања овог феномена и адекватног поступања. Трговина људима је специфичан феномен, који утиче на друштво у целини, па је из тих разлога неопходно подићи ниво свести и знања у вези са трговином људима као и организовати оспособљене стручњаке који ће се овим феноменом бавити са разних аспеката.¹⁰ Један од примарних задатака државе у целини јесте јасно идентификовање и кординација помоћи жртвама која се може сликовито представити помоћу слике испод:

¹⁰ Посебни протокол у поступању правосудних органа у заштити лица која су жртве трговине људима у Републици Србији

11

2. Фактори који доприносе јављању трговине људима

Многи људи у потрази за бољим животом постану жртве трговине људима. Најчешћи узроци трговине људима у савременом дрштву су узроци који произилазе из личних околности жртве, затим економска транзиција и сиромаштво, социјално – економска неједнакост полова, миграције становништа, милитаризација региона, културални чиниоци – специфичне праксе у оквиру разних култура. Поред наведених узрока остали узроци који доприносе појави трговине људима су и глобализација тржишта, информатичка револуција, оружани сукоби, глобализација организованог криминала и недостатак прилика или алтернативних могућности. Личне околности као чиниоци који доприносе

¹¹ <http://www.astra.rs/cinjenice-o-trgovini/trgovina-ljudima-u-srbiji/>

трговини људима односе се на неинформисаност о проблему, низак ниво писмености, тешко економско стање које угрожене категорије становништва чини врло рањивим да постану жртве трговине људима, поремећени односи у породици, распад породице, брачни сукоби, психичко насиље, сексуалне злоупотребе, употреба опојних дрога, дискриминацију полова у породици, потрага за бољим животом и др. Економска транзиција и сиромаштво као чиниоци који доприносе трговини људима огледа се у томе, што су се глобализацијом тржишта и транзицијом, многе фабрике, већином у сиромашнијим земаљама затвориле а тиме је дошло до смањења радних места, повећања незапослености и сиромаштва становништва и стварила се економска неједнакост између грађана. Ови разлози терају младе људе да траже начин за бољим животом одлазећи у друга места и државе да траже посао прихватајући понуду за послове који знају да буду примамљиви без икакве предходне информисаности где иду, код кога иду и сл.

Социјално економска неједнакост полова као чиниоц који доприноси трговини људима огледа се у неједнакости пре свега жена и мушкараца. Уопште генерално гледано према доступним информацијама 90% жртава трговине су најчешће особе женског пола. Ово је углавном узроковано чињеницом сиромаштва женске популације, односно чињеницом кршења економских и социјалних права жена, а већином се односи на сиромашније земље - порекла жртава трговине људима у којим су жене приморане да траже посао вани. Миграције становништа као чиниоци који доприносе трговини људима огледају се у чињеници да илегални мигранти из својих држава одлазе у друге, већином због економске природе, због политичке кризе и ратних дешавања на просторима са којих долазе. Циљ илегалних миграната је одлазак у земље Европске уније. Жеља илегалних миграната за бољим животом, приморава их да одлазе из својих држава и да на разне начине прелазе и по више држава, како би дошли до жељене дестинације, ризикујући притом и своје животе. Пут илегалних миграната од своје земље до жељене дестинације траје и по неколико месеци током којег илегални мигранти могу од стране кријумчара да буду убијени, преварени и да буду врбовани лажним обећањима како би их касније кријумчари третирали као робу а не као људе, а у циљу стварања профита. Нажалост један број миграната у току свог пута до жељене дестинације, или по пристизању на жељену дестинацију постану жртве трговине људима. То су обично лица која немају своју родбину у месту дестинације, лица која сама путују и о којим нема ко да се брине и у већини

случајева су женског пола и она се искоршћавају већином у сврху сексуалне експлоатације, док има и других случајева искоришћавања. Тако да се из наведеног може констатовати да су миграциони чиниоци значајан фактор на пољу узрока трговине људима.¹²

Србија је земља порекла, транзита и дестинације жртава трговине људима, уз пораст интерне трговине људима, што је допринело бољој видљивости домаћих држављанки и држављана међу жртвама, тј. чињенице да је Србија и земља порекла жртава трговине људима. Од 2008. године, интерна трговина људима, дакле унутар граница Србије, чини око половине свих случајева трговине људима у нашој земљи.

Међу идентификованим жртвама преовлађују домаће држављанке и држављани. Од целокупног броја жртава које је АСТРА идентификовала (јун 2013), 77,5% су били држављанке и држављани Србије. До краја 2004. године већина идентификованих жртава биле су стране држављанке, али у периоду 2006-2007. године тај однос се мења у корист жртава – домаћих држављанки/а (73,9%). Према подацима АСТРЕ, као и према подацима Службе за координацију заштите жртава трговине људима, 2008. и 2009. године је идентификовано само 12-15% страних жртава трговине људима, док су 2010. године домаће држављанке и држављани чинили чак 95% идентификованих жртава трговине људима (2011-82,9%, 2012-91%). Сва деца коју је АСТРА идентификовала и којима је пружала помоћ од 2007. године била су домаћи држављани.¹³

Од 2004. године уочен је значајан пораст броја деце која се налазе у ланцу трговине људима. Док је у 2002-2003. години међу идентификованим жртвама било 10% малолетника, током 2004-2005. године њихов удео достиже 46,51%, тј. 44,93% у периоду 2006-2007. и 40,38% током 2008-2009. године. Посматрано на нивоу укупног рада АСТРЕ (2002- јун 2013), деца чине 36% од укупног броја идентификованих жртава трговине људима. Упркос томе, у Србији још увек не постоје посебни специјализовани програми и мере поступања са децом жртвама трговине људима. Деца добијају исту помоћ као и пунолетне жртве, деле склониште са њима и пролазе кроз исти третман или се смештају у прихватилишта за злостављану децу, где не добијају неопходну специјализовану помоћ.

¹² <http://pt.uninp.edu.rs/wp-content/uploads/2013/09/TRGOVINA-LJUDIMA.pdf>

¹³ <http://www.astra.rs/cinjenice-o-trgovini/trgovina-ljudima-u-srbiji/>

Трговина људима је неспорно родни проблем. Већину жртава трговине људима у Србији чине жене и девојчице (87,5% према подацима АСТРЕ) које су изложене сексуалној експлоатацији, мада се бележи пораст експлоатисаних особа мушког пола. АСТРА је идентификовала првог мушкарца који је био жртва трговине људима 2004. године. Одрасли мушкарци су жртве радне експлоатације, најчешће на градилиштима у иностранству. Због културолошких разлога (патријархално друштво не охрабрује мушкарце да се препознају и признају да су жртве), начина експлоатације (експлоатација у грађевинској индустрији често обухвата веома велики број жртава) и нејасних процедура за идентификацију, код трговине мушкарцима се често идентификује знатно мање жртава од стварног броја оштећених у конкретном случају.¹⁴

Разлози који су по Ђурићу, у многоме допринели развоју трговине људима а која је нарочито изражена међу маргинализованим делом становништва су:

1. *Незапосленост*
2. *Дугорочно сиромаштво*
3. *Пад морала*
4. *Старење становништва (већа стопа морталитета, а мања стопа наталитета)*
5. *Брз раст дигиталне технологије*
6. *Здравствено стање*
7. *Нееластично тржиште*
8. *Корумпираност*
9. *Необразованост*
10. *Криминал*
11. *Боја коже*
12. *Националност*
13. *Полне разлике*
14. *Рад институција*
15. *Политичка сцена*

¹⁴ <http://www.astra.rs/cinjenice-o-trgovini/trgovina-ljudima-u-srbiji/>

3. Облици трговине људима

Иако се жене најчешће продају и купују у циљу сексуалне експлоатације и принудне проституције, жртве трговине људима могу бити и мушкарци. Мушкарци су обично изложени радној експлоатацији, али могу бити жртве и других облика експлоатације. Деца су најосетљивија група жртава трговине људима. Она се искоришћавају за принудну прошњу, сексуалну експлоатацију, принудни рад, рад у кући, принудну проституцију или принудну војну службу (нпр. деца војници). Број деце која постају жртве трговине људима је у порасту.

Постоји неколико облика трговине људима:

- Сексуална експлоатација и принудна проституција
- Принудни рад
- Принудно просјачење
- Принуда на вршење кривичних дела
- Трговина органима (принудно узимање органа ради њихове продаје)
- Принудни рад у кући
- Принудни бракови

3.1.Трговина женама

Најчешће жртве трговине људима су жене и деца, мада у последње време расте број и мушкараца као жртве. Трговина женама у циљу сексуалне експлоатације је облик трговине женама о коме се највише зна и најчешће говори у јавности, а јавља се у три основна облика:

- у циљу сексуалне експлоатације,
- ради експлоатације (домаћег) рада и
- у циљу склапања брака (mail-order brides).

15

Када се говори о трговини женама у циљу сексуалне експлоатације треба правити разлику између трговине женама и проституције. Основна разлика састоји се у томе да трговина женама подразумева ропски однос, односно потпуно одсуство слободе одлучивања и кретања - жена је власништво особе која ју је купила и не може својом вољом престати да се бави проституцијом, односно напустити свог власника. На другој страни, ма колико, такође, укључивала различите облике принуде и експлоатације, проституција подразумева могућност располагања сопственим телом и зарадом, слободу кретања, слободу одлучивања о бављењу или небављењу проституцијом и слично.

3.2.Трговина мушкарцима

Трговина мушкарцима је у тесној вези са кријумчарењем миграната и у основи се своди на разне облике експлоатације (присилан рад).

Истраживања показују да су жртве трговине како пунолетни, тако и малолетни мушкарци. Заједничко за већину мушкараца жртава трговине је да су пре регрутовања били у неповољној социоекономској ситуацији. Већина жртава је била незапослена или неадекватно плаћена, пореклом из сиромашних или средње ситуираних породица. Са жељом да материјално обезбеди себе и своју породицу, жртва у потрази за боље плаћеним послом често улази у ланац трговине где је најчешће радно експлоатисана, мада су забележени и случајеви сексуалне експлоатације. Такође, сиромаштво се најчешће јавља и као фактор ризика од виктимизације трговином деце. Најчешћи начини врбовања жртава

¹⁵ <http://antipredatorproject.org/campaign/human-trafficking-survivors/>

су: преко појединаца-посредника и друштвених мрежа, преко чланова породице и породичних мрежа, путем туристичких агенција и агенција за запошљавање, док су ређи начини врбовања путем штампаних медија, телевизије и интернета. Мушкарци често могу бити регрутовани у групама, намамљени обећањима о боље плаћеном послу, са бољим условима за живот и рад. Према истраживањима Виктимолошког друштва Србије мушкарци жртве су намамљивани путем понуде доброг посла, брзе и велике зараде. Намамљивање је вршено од стране „земљака“, појединаца који су се представљали као грађевински предузимачи у иностранству.

3.3.Трговина децом

У последње две деценије нагло је порасло интересовање истраживача, антрополога, социолога и психолога за питања заступљености и карактеристика положаја деце које су биле или јесу жртве трговине људима. Овај феномен је глобално присутан и глобално се препознаје, иако степен презаступљености знатно варира у различитим земљама и регионима. Наравно, оно што се уочава од стране многих аутора јесте чињеница да су најпогођеније мањине, али, треба нагласити да мањине у друштвеном смислу нису просто мањине по броју припадника групе, већ по томе што су припадници тих група због неких својих одлика маргинализовани, дискриминисани, издвојени од других и од већине, што немају сва права која имају припадници већине, па, наравно, постају свесни, понекад болно, таквог свог положаја.¹⁶

Један од првих докумената у ком се помињу и признају права детета је масачусетска Повеља о слободама из 1641. године у којој се родитељима забрањује да бирају супружнике својој деци, као и да примењују сурове начине кажњавања деце. Крајем 19. века, јавља се покрет за бригу и заштиту деце, отварају се институције за бригу о деци, као што су домови за незбринуту децу, развијају се и настају школе као и специјализоване институције попут суда за малолетнике. Поред наведеног, јављају се први заговорници права детета, као што су Жан Вал у Француској и Кеит Даглас Вигин у Америци, чије су идеје биле веома напредне, поготово у односу на време у ком су настајале.

¹⁶ Н.,Жегарац, А.,Бауцал.,У.,Гвозден.,Ничија деца, ЦЕТИ, Београд,2005

Појављују се такође први заговорници права детета који истичу значај и важност детета, попут Жан Вал-а, Кеит Даглас Вигин, а чије су идеје заправо биле напредне у односу на време коме су и сами припадали.

„Најстрашнија ствар је држати децу у чистоћи која ничему не служи. Божанско право да деца буду славно прљава велики део свог времена, када је прљавишина неопходна последица директног, корисног и пријатељског контакта са разним врстама интересантних и корисних ствари, толико је јасно да не може да буде негирано.“¹⁷

Основно право детета да буде то што јесте, право да не буде угрожавано и угњетавано тј. право на самоодређење најјасније је дефинисао пољски лекар Јануш Корчак, један од водећих заговорника права детета који је читав свој радни век посветио имплементацији тих принципа. Наиме, он је најпре разумео важност аутономије за оптималан и одржив развој детета и заступао је идеју да не можемо волети дете уколико га не посматрамо као биће одвојено од нас.

Закони о правима детета и заштити деце приписују следеће:

- да деца имају право на заштиту,
- сигурност и добро васпитање,
- да се према деци треба односити тако да се поштује њихова личност и индивидуалност,
- да не смеју бити подвргавана телесном кажњавању или било ком другом понижавајућем поступању.

Колико се ови закони поштују, остаје питање. Свакако, с обзиром да су права детета гарантована законом, сигурно је да се њима посвећује већа пажња него што је то било у неком претходном периоду.¹⁸

Данас у 21. веку се све чешће и више говори о правима детета. Као таква, права детета гарантована су и заштићена великим бројем међународних и унутрашњих правних инструмената, и налазе се на врху пирамиде свих докумената а промовисање ових права и брига о деци налазе се на месту број 1 приоритета свих нивоа власти у држави и међународних институција и организација.¹⁹

¹⁷ Wiggin, K. D. (1892). *Children`s Rights*. Boston: Houghton Mifflin. str.11

¹⁸ Више видети у: Истраживање *Заштита деце од насиља*, Библиотека Народне скупштине, 2010

¹⁹ Etxeberria F. (2002): Education and Roma Children in the Basque Region of Spain, *Intercultural Education*, Vol. 13, No. 3, 295

Поред устава који гарантује заштиту ових права, правни основ чини и низ ратификованих међународних конвенција и посебно законодавство које регулише различите сегменте живота и права детета, а пре свега Конвенција УН о правима детета²⁰.

Конвенција о дечјим правима представља међународни уговор који се залаже да промовише основна и законом гарантована дечја права, а све земље потписнице су у обавези на законско поштовање сваког права, без обзира на пол, расу, друштвени материјални положај, религију, социјални статус или место рођења детета и успостављају посебан систем заштите детета.

Европске земље и земље чланице ЕУ²¹ различито додатно уређују ову област и промовишу и штите права деце кроз посебно законодавство о правима детета, заштити деце, о омбудсману за децу или кроз свеобухватне законе о промоцији права детета и њиховој заштити. Готово да не постоји европска држава која нема ово посебно законодавство. Промоција права детета и заштита деце је у надлежности свих нивоа власти и јавних установа, локалне самоуправе и органа социјалног старања у сваком месту које пружа услуге заштите деце и њихових породица. Задатак ових социјалних установа је да деци пруже заштиту њихових права у области васпитања, образовања, благостања, физичког, менталног, емоционалног и моралног развоја.

Конвенција представља најзначајнији и уједно најбитнији и најважнији међународни уговор којим се посебно штите права детета. Она је обавезујећег карактера и сматра се општеприхваћеним, јер су се скоро све земље света обавезале на примену права која су овим документом загарантована. Конвенцији је 1999. године приступила 191 од 193 земље света. Тренутно су све земље осим САД (која је потписала, али није ратификовала²²) ратификовале овај документ.

Конвенција представља значајно достигнуће у погледу развоја и јачања међународног права у одласти права детета и представља најважнији међународни уговор, тј. највиши

²⁰Конвенција Уједињених нација о правима детета, усвојена 20. новембра 1989. године на 44. заседању Генералне скупштине Уједињених нација у Њујорку. Закон о ратификацији доступан на адреси:http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ratifikaciji_konvencije_ujedinjenih_nacija_o_pravima_deteta.html;

²¹ Извор информација: Европски центар за парламентарна истраживања и документацију (*European Centre for Parliamentary Research and Documentation: Request 1407 - Violence against children, by the National Assembly of the Republic of Serbia, Request 866 Bill on Youth (Children), by Slovak National Council*);

²² Ратификација неког међународног уговора значи обавезивање да ће се поштовати и спроводити све одредбе тог уговора и да ће се национално законодавство ускладити са одредбама тог међународног уговора.

ауторитет у овој области, на чије се одредбе позивају и Европски суд за људска права и Комитет за људска права.

Конвенција је први међународни документ у области људских права који у потпуности обухвата главне традиционалне групе људских права: *економска, социјална, културна, политичка* и *грађанска*. Ово представља значајну новину, пошто су у свим другим конвенцијама о људским правима, грађанска и политичка права одвојена од економских, социјалних и културних. Чак и када су у неким конвенцијама (као, нпр. у Конвенцији о елиминацији свих облика дискриминације према женама) и обухваћене све групе права, она нису садржана у обиму у ком је то учињено у Конвенцији о правима детета. Комитет за права детета као надзорно тело Конвенције, прихватио је препоруке са Светске конференције о људским правима у Бечу 1993. године, које признају и афирмишу пуну међузависност свих категорија права, те је одлучио да овај уговор тумачи користећи холистички приступ.

Конвенција о правима детета представља основу и центар око ког се и данас воде бројне дебате усмерене на положај и права деце.

Комитет за права детета УН и бројне организације већ годинама указују на тешкоће у остваривања права и на специфична питања везана за заштиту деце широм Европе.²³ У Републици Србији постоји начелна заштита најбољих интереса детета дефинисана Породичним законом, као и одређени број стратешких документа, међу којима је и Стратегија борбе против трговине људима која укључује и борбу против трговине децом. Према искуству које ЦИМ има, дечаци су због психофизичког стања, чешће жртве радне експлоатације, принудне прошње као и принуде на вршење кривичних дела, док су девојчице чешће жртве сексуалне експлоатације и принудних бракова. Када се говори о трговини децом, једна од најугроженијих категорија су Роми, тј. ромска деца. Наиме, аутори, Хогг и Рид²⁴, сматрају да све маргинализоване групе, укључујући и Роме, представљају једну од најугроженијих и заборављених социјална група. Кругови беде у којима живи већина Рома у Србији, као и у другим, много богатијим земљама, су понекад

²³ Жегарац, Н., У лавиринту социјалне заштите, Факултет политичких наука, Београд, 2014., стр. 220-221

²⁴ Hogg, M. A. & Abrams, D. (1988). *Social identifications: A social psychology of intergroup relations and group processes*. London: Routledge.

бескрајни.²⁵ Неке ромске породице живе само од социјалне и хуманитарне помоћи, а неке уопште не знају како преживљавају. Драматичност сиромаштва Рома, али највише деце од 10-20 година, претворена је у велику људску трагедију. Размере њихове трагедије избациле су их у први план интересовања међународних чинилаца, али не и домаћих власти.

26

Деца из ове групе су корисници/це различитих програма социјалног укључивања НВО Атина (Привремене куће, Реинтеграционог центра и Тима за подршку на терену). Осим програма НВО Атине, помоћ и подршка деци жртвама трговине људима пружају се и у прихватиштима за децу чија је функција да обезбеђује привремено и целовито збрињавање деце и омладину оба пола, узраста од седам до осамнаест година, коју упуте надлежни центри за социјални рад, органи правосуђа и Министарства унутрашњих послова. По мишљењу Невенке Жегарац трговина децом је посебан облик криминала који се издваја низом специфичности у односу на остале облике трговине људима.²⁷ Ове специфичности настају због чињенице да су деца услед својих особина - рањивости, зависности од одраслих и потребе за негом, помоћи и усмеравањем у процесу развоја у већој мери изложена повредама. Међу облицима трговине децом наводе се :

- трговина децом ради сексуалне експлоатације, дечије порнографије и педофилије,
- трговина децом ради експлоатације дечијег рада,

²⁵ Ј., Башић, Б..Јакшић, Уметност преживљавања, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 2005.

²⁶ <http://www.a21.org/content/the-stockholm-syndrome/gjdpjj?permcode=gjdpjj>

²⁷ Жегарац, Н., У лавиринту социјалне заштите, Факултет политичких наука, Београд, 2014.,

- трговина децом ради просјачења,
- трговина децом ради вршења криминалних активности,
- трговина нерођеном или тек рођеном децом ради усвојења,
- трговина децом ради склапања брака,
- трговина децом ради учествовања у оружаним сукобима и
- трговина децом ради продаје телесних органа.²⁸

Сходно полу и узрасту, деца су изложена различитим облицима трговине: облици експлоатације, средства принуде и контроле старије деце узраста од 15 до 17 година слична су као код младих пунолетних особа: девојчице се најчешће користе за проституцију, а дечаци за рад у услужним, занатским и сличним делатностима. Млађа деца се користе и за рад у домаћинству, просјачење и обављање криминалних активности, док су бебе и сасвим мала деца независно од пола погодне за трговину ради усвајања. Појавни облици трговине децом настају у контексту ширих друштвених феномена –глобализације, миграција, организованог криминала, злоупотребе и експлоатације деце. Савремене дефиниције су прошириле поље разумевања и друштвене реакције у оквиру препознатих форми трговине децом. Динамичност и скривеност појаве, као и мноштво додирних тачака са бројним друштвеним појавама које угрожавају развој и права деце као што су сиромаштво, дечији рад, комерцијална сексуална експлоатација деце, деца на улици, експлоатација деце за просјачење и друге криминалне активности у извесном смислу отежавају сагледавање појаве и организовани наступ друштва у борби против трговине децом.

Деца јесу највеће жртве свега што нам се дешава у друштву а то што нам се дешава у нашем, србијанском друштву, у ромској заједници је још компликованије и теже. Последице су теже и у том смислу деца јесу највеће жртве те наше друштвене небриге према њима.²⁹ Ова деца често спавају на улици, у напуштеним објектима без струје и воде, немају никакве хигијенске навике, једу шта имају и кад имају, немају позитиван однос

²⁸ Жегарац,Н., У лавиринту социјалне заштите, Факултет политичких наука, Београд,2014., стр.220-221

²⁹ <http://www.radiocity.rs/program/projekti/pravo-na-pravo/deca-uluce/1664/borba-za-egzistenciju-ili-radna-eksploatacija.html>

према ауторитету и постављању правила. За њихову несрећу криве су особе које зарађују на њима, али ни однос друштва ни предрасуде које су још увек јаке - не помажу.³⁰

4. Национални механизми у супростављању „Трговини људима“

Министарство правде као једна од институција система које учествују у координираном раду на сузбијању трговине људима доприноси унапређењу процедура за што ефикасније поступање у супротстављању овом виду криминала. Један од основних циљева садржан је у Протоколу³¹ који даје смернице за што ефикаснију идентификацију и препознавање жртава трговине људима, како би им се даље пружила адекватна заштита. Други циљ Протокола³² је ефикасно вођење кривичног поступка и посебан однос према жртви која учествује у њему.

Трговина људима је као кривично дело уведена у Кривични закон Републике Србије кроз члан 111б у априлу 2003. године. Фебруара месеца 2004. године, у оквиру Републичког тима за борбу против трговине људима, у циљу ефикаснијег и економичнијег деловања, формирано је Саветодавно тело које чине координатор за борбу против трговине људима са сарадницима, координатори четири радне групе и представници међународних организација. Влада Републике Србије донела је 14. децембра 2004. године одлуку о оснивању Савета за борбу против трговине људима.

Процес едукације полицијских службеника ангажованих на сузбијању трговине људима у Србији одвија се непрестано и реализује, како на територији Србије, тако и у оквиру регионалне и међународне сарадње. Посебан акценат у процесу обуке је на обуци полицијских службеника који у оквиру својих редовних активности и дужности учествују на семинарима и састанцима ван територије Србије.³³

Република Србија је наследила међународно-правне обавезе преузете потписивањем Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и Протокола за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, као и Протокола против кријумчарења миграната копном, морем и

³⁰ <http://mondo.ba/a526664/Info/Drustvo/Cija-su-djeca-sto-prose-na-nasim-ulicama.html>.

³¹ Палермо, 12-15. децембар 2000. године, Међународни уговори", бр. 6/2001

³² Ибид.

³³ <http://www.osce.org/sr/serbia/36213?download=true>

ваздухом, који допуњују ову конвенцију, усвојену у Палерму од 12. до 15. децембра 2000. године.

Конвенција Уједињених нација (у даљем тексту: УН) против транснационалног организованог криминала има за циљ промовисање међународне сарадње полиције и правосуђа ради сузбијања и спречавања транснационалног организованог криминалитета. Конвенција је правно обвезујући инструмент за државе које су је ратификовале.

Сама држава има право избора модалитета конкретне примене УН Конвенције у национално законодавство, дакле или путем непосредне примене стандарда међународног права, или путем њиховог уграђивања у национално законодавство.

Одредбом члана 26. Устава Републике Србије изричито је забрањено да нико не може бити држан у ропству или у положају сличном ропству, односно забрањен је сваки облик трговине људима и принудни рад.

Дефиниција трговине људима садржана у Протоколу о превенцији, сузбијању и кажњавању трговине људима, посебно женама и децом, представљала је основ по коме је у циљу сузбијања трговине људима у Републици Србији априла 2003. године, изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије новим чланом 111б уведено кривично дело трговина људима које је обухватало све видове трговине људима.

Како је у пракси дошло до проблема у примени члана 111б Кривичног закона Републике Србије (конзумирао је и случајеве трговине људима и кријумчарења људи), указала се потреба за новим законодавним решењем и прецизнијом дефиницији ових облика криминала. Стога је у Републици Србији од 1. јануара 2006. године ступио на снагу нови Кривични законик који је раздвојио и посебно санкционисао трговину људима која је инкриминисана у члану 388. и недозвољени прелаз државне границе и кријумчарење људи (одредбама члана 350).

4.1. Стратегије и стратешки циљеви

Стратешки циљеви Републике Србије у борби против трговине људима груписани су у пет области:

1. институционални оквир,
2. превенција,

3. помоћ,
4. заштита и реинтеграција жртава,
5. међународна сарадња и праћење и евалуација резултата.³⁴

Институционални оквир који се посматра као један од видова стратешког циља су следећи механизми:

1. Унапређење Националног механизма за идентификацију, помоћ и заштиту жртава путем:

- формализовања механизма сарадње владиних, невладиних и међународних актера у борби против трговине људима на локалном, регионалном и међународном нивоу, и то закључивањем протокола о сарадњи којима ће бити јасно дефинисане улоге и одговорности појединих актера;
- континуираног прегледа активности свих актера укључених у идентификацију жртава;
- континуираног прегледа активности свих актера укључених у пружање помоћи и заштите жртава;
- планирање средстава у буџету Републике Србије за подршку реализацији активности у борби против трговине људима и заштите жртава. Од посебне је важности обезбеђивање средстава у буџету за континуирану финансијску подршку склоништима за жртве трговине људима.

2. Обучавање и стручно усавршавање свих актера укључених у препознавање и пружање услуга жртвама трговине људима у циљу боље идентификације, помоћи и заштите жртава путем:

- усавршавања стручњака који могу доћи у први контакт са жртвама трговине људима, посебно радника из система социјалне заштите, здравствених радника, радника полиције, инспектора рада, просветних радника, конзуларних радника, и др.;
- усавршавања стручњака који раде на спровођењу закона, посебно представника судства, тужилаштва, полиције, и др.;

³⁴ Током 2006. године склоништа НВО Саветовалиште против насиља у породици и НВО Атина, специјализована за смештај и подршку жртвама трговине људима, ће функционисати уз подршку страних донатора и „ИОМ” програма за директну асистенцију.

- усавршавања владиних и невладиних стручњака који раде на пружању директне помоћи жртвама, посебно здравствених радника, радника из система социјалне заштите, особља склоништа и др.

3. Побољшање правног оквира рада у складу са преузетим међународним обавезама путем:

- анализе законодавства и судске праксе у вези са свим облицима трговине људима;
- израде препорука и измена одговарајућих законских прописа на основу резултата ових анализа.

4. Унапређења статистичког праћења појаве у циљу побољшања националног одговора на трговину људима на стратешком и оперативном нивоу путем:

- систематског прикупљања података о подложности трговини људима, посебно жена и деце;
- систематског прикупљања података о новим трендовима трговине људима, и
- систематског прикупљања података о профилу жртава.

Превенција као стратешки циљ у борби против трговине људима подразумева повећање нивоа свести о проблему трговине људима као облика модерног ропства путем:

- повећања нивоа свести најшире јавности; повећања нивоа свести ризичних група, а на основу резултата истраживања и њихове редовне евалуације;
- повећања нивоа свести клијената и потенцијалних експлоататора жртава трговине људима;
- повећања нивоа свести државних и невладиних представника који раде са групама под ризиком.

Помоћ, заштита и реинтеграција жртава подразумева идентификацију жртава свих облика трговине људима путем:

- побољшања способности владиних и невладиних представника да идентификују жртве различитих облика трговине људима;
- адекватне идентификације жртава и олакшања самоидентификације особа којима се тргује.

Такође, потребно је сачинити дугорочне програме заштите и реинтеграције жртава трговине људима ради: пружања психосоцијалне подршке, помоћи и заштите свим жртвама трговине људима, независно од њихове воље да сарађују са државним органима у истражном и доказном поступку;

- омогућавања наставка школовања;
- професионалног усавршавања;
- изналажења адекватног смештаја за жртве трговине људима, и
- изналажења могућности за добијање месечне надокнаде у процесу (ре)интеграције.

4.2. Виктимолошко друштво Србије и Склониште за жртве трговине женама

Виктимолошко друштво је независно и непрофитно удружење грађана, основано 1997. године са циљем да окупи што већи број хуманистички оријентисаних научних радника и стручњака који су заинтересовани да раде на развоју виктимологије (науке о жртвама) и унапређењу заштите жртава кривичних дела, кршења људских права, рата и других облика страдања у друштву без обзира на пол, верску и религијску припадност, политичка опредељења и друга обележја жртава. Делатност Виктимолошког друштва Србије је организована у две главне групе активности: ВДС инфо и подршка жртвама и ВДС центар за истраживање и едукацију у оквиру кога постоји посебни програм који се бави истином и помирењем.

Када су у питању виктимолошка истраживања, посебна пажња се придаје карактеристикама жртве. У случајевима трговине децом може се говорити о деци која су се на основу анализе постојећих сазнања стручњака издвојила као деца која су у високом ризику од трговине децом и других различитих облика експлоатације (сексуалне експлоатације, принуде на просјачење, на вршења кривичних дела и слично).

Од оснивања Склоништа за жртве трговине људима (јануар 2002. године) од стране радника Министарства унутрашњих послова препознато је и у склониште смештено укупно 190 жртава трговине људима, од чега 39 домаћих држављана и 151 страни држављанин/ка. (Табела 1)

Табела 1 - Број откривених жртава трговине људима од стране полиције смештених у Склониште за жртве трговине људима према држављанству

Година	2002.	2003.	2004.	2005.	Укупно
Румунија	32	15	7	3	57
Молдавија	13	18	4	8	43
Украјина	10	8	10	6	34
СЦГ			16	23	39
Русија	4	1		1	6
Грузија			2		2
Бугарска	1		1	1	3
БиХ		1			1
Албанија			1		1
Хрватска			1	1	2
Ирак			1		1
Конго				1	1
Укупно смештено	60	43	43	44	190

У циљу заштите права и интереса жртава, Република Србија је потписала Изјаву о обавезама на Министарском форуму Пакта стабилности одржаног у Тирани 2002. Потписивањем ове изјаве Министарство унутрашњих послова обавезало се да ће легализовати статус и гарантовати продужетак боравка страним држављанима жртвама трговине људима до завршетка њиховог опоравка, а у циљу обезбеђивања њиховог сведочења против трговаца људима и тиме ефикаснијег прекидања мреже овог вида организованог криминала.

Имајући у виду поменуте стандарде заштите жртава трговине људима, као и међународне обавезе наше земље, 2004. године министар унутрашњих послова је донео Инструкцију о условима одобрења привременог боравка страним држављанима жртвама трговине људима.

4.3. НВО Астра и НВО Атина

Настанак НВО Астра везује се још за средину 90-их година.³⁵ Иницијални догађај који је резултирао формирањем Астре било је убиство макроа који су извршиле две девојке када их је тај макро (из Новиог Пазара) продао другом макроу (са Косова). Једна девојка је скочила кроз прозор а друга је побегла. Неколико жена из феминистичке групе ”ЖЕНЕ “ заинтересовале су се за овај случај као и за целокупан проблем трговине људима. Прва активност је била потрага за тим девојкама како би им се пружила помоћ. Једна од њих је побегла а друга је осуђена на осам година затвора без жеље за било каквом помоћи. Ова група жена 1998. године добила је позив преко Фонда за отворено друштво да присуствује међународном семинару о трговини женама који је био ангажован од стране НВО Ла Страда у Будимпешти. Годину дана касније добијају позив од НВО Ла Страда да присуствују едукацији о секс трафикингу у Амстердаму. То их је подстрекло да сакупе податке о овој појави у Републици Србији (РС), али у полицијској архиви такви подаци нису постојали што је потврдила и полиција. Крајем 2001. године дошло се до закључка да се Астра довољно оснажила и осамосталила да постане самостална НВО специјализована за једну одређену област деловања. Сходно томе Астра је званично била регистрована у априлу 2002. год. Циљ Астре, из разлога што је Република Србија земља порекла тако и земља транзита и дестинације жртава, јесте да буде један од центара у ланцу помоћи жртвама трговине у сарадњи са другим НВО и Владиним телима. Сам настанак ове невладине организације показује колико су чланови исте били неколико корака испред државних органа по питању свести о постојању кривичног дела трговине људима. Прве значајне кораке, по питању овог проблема, држава чини 2001. године када потписује Конвенцију УН против транснационалног организованог криминала и пропратне протоколе, Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људима, нарочито женама и децом и Протокол против кријумчарења мигрантима копном, морем и ваздухом. Прву сарадњу држава и невладине организације по питању овог проблема остварују већ следеће године од потписивања ове важне конвенције, 2002. године, оснивањем Републичког тима за борбу против трговине људима. Овај тим окупља представнике државних органа, невладиних организација (Астра, Виктимолошко друштво Србије,

³⁵ <http://www.astra.rs/cinjenice-o-trgovini/trgovina-ljudima-u-srbiji/>

Беосупорт, Атина...), међународних организација, Црвеног крста и Савета за права детета. Задаци Републичког тима су:

1. Превенција и едукација,
2. Помоћ и заштита жртава,
3. Борба против трговине децом и
4. Који се односе на правосуђе и полицију.³⁶

Идеја је да свака од четири основане групе ради свој задатак. Посао невладиних организација јесте обезбеђивање смештаја жртви, док полиција има улогу ту да прва ступи у контакт са жртвом, а касније да повеже жртву са центром за социјални рад. Проблем што овај идејни пројекат није профункционисао јесте то што задаци и одговорност чланова Републичког тима нису дефинисани Стратегијом, нити било којим другим обавезујућим актом, такође није ни прецизиран однос Републичког тима са Службом за координацију заштите жртава трговине људима која је основана две године касније, 2004. године.³⁷

Када је у питању НВО АТИНА, она је основана 2004. године и има за циљ да помогне усмеравање процеса транзиције у Србији ка стварању друштва које ће у потпуности поштовати права жена. Идентификацијом и борбом против родно засноване маргинализације, дискриминације и насиља, кроз пружање директне помоћи и подршке у реинтеграцији женама, жртвама трговине људима и сексуалне експлоатације. Залаже се за успостављање равноправног статуса свих чланова друштва. Своје програме и активности Атина реализује уз финансијску подршку канцеларије Мисије Међународне организације за миграције у Србији.

Жртвама трговине људима и сексуалне експлоатације помоћ и подршка у реинтеграцији пружају се у оквиру три одвојена програма:

1. Програм Привремене куће се реализује од априла 2004. године, на територији града Београда. Он корисницама нуди поред смештаја и хране и разне друге врсте помоћи;
2. Програм Отворени клуб се реализује од августа 2006. године у Београду. Пружа помоћ у реинтеграцији уз помоћ и подршку бивших и актуелних корисница. Кориснице програма

³⁶ <http://www.astra.rs/cinjenice-o-trgovini/trgovina-ljudima-u-srbiji/>

³⁷ http://www.cpd.org.rs/Data/Files/trgovina_decom_u_srbiji_sr-latin.pdf

су жене и девојке, држављанке Републике Србије и странкиње са привременом дозволом боравка у Републици Србији, жртве трговине људима и сексуалне експлоатације.

3. Програм тима за подршку на терену је настао као одговор на потребе у реинтеграцији оних жртава које желе да се врате у своје матичне средине.

5. Међународне организације у супростављању „Трговине људима“

Полазећи од наших међународних обавеза, али још више од одговорности за стварање друштва у којем је људско достојанство приоритет, Посебним протоколом о поступању правосудних органа у заштити лица које су жртве трговине људима у Републици Србији, дефинисане су јасне процедуре у поступању правосудних органа како би се додатно унапредила сарадња са другим носиоцима јавне власти и цивилног сектора у заштити жртава трговине људима. Посебни протокол је пре свега оријентисан на помоћ жртвама и њихову што адекватнију заштиту, како током судског поступка, тако и после њега. У том смислу, основни циљ израде Протокола јесте давање смерница за што ефикаснију идентификацију и препознавање жртава трговине људима, како би им се даље пружила адекватна заштита (омогућавање наставка школовања, професионалног усавршавања, изналажења адекватног смештаја за жртве трговине људима, изналажење могућности за добијање месечне надокнаде у процесу реинтеграције). Други циљ јесте ефикасно вођење кривичног поступка и посебан однос према жртви која учествује у њему. Протоколом се посебно указује на домаће законодавство и међународне конвенције који пред органе кривичног поступка постављају захтеве благовремене и адекватне заштите жртава, као и ефикасног вођења поступка. Протоколом се посебно промовише значај вођења проактивне истраге.³⁸

Први документи усвојени на међународном плану имају управо протективни карактер у односу на децу и пружају делимичну заштиту и то од економске и сексуалне експлоатације деце. То су биле Конвенција Међународне организације рада бр. 5 о минималном узрасту за запошљавање у индустрији (1919) и Конвенција Лиге народа о сузбијању промета жена и деце (1921). Из наведеног бисмо могли закључити да су радна експлоатација деце и

³⁸ Мишљење Министарства правде, бр. 119-01-00016/2011-05 од 1.3.2011. године.

трговина децом најраније препознате злоупотребе деце које захтевају оштру осуду и реакцију међународне заједнице.

Усвајањем поменуте две конвенције, на међународном плану се показало препознавање најгорих облика искоришћавања и постојање воље за појачаном заштитом деце. Тиме је на легислативном нивоу учињен први корак и започет процес који траје до данас.

Из сфере општих докумената усвојених под окриљем УН-а, у борби против трговине децом свакако највећи значај има Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и Протокол о превенцији, елиминисању и кажњавању трговине људским бићима, посебно женама и децом, усвојени 2000. године.

Надлежни органи Републике за борбу против трговине људима сарађују са више међународних организација, међу којима су најзначајније: Интерпол, СЕЦИ центар, ОСЦЕ, ИОМ, ИЦМПД, УНОДЦ, Савет Европе и друге.

У оквиру међународне сарадње са другим државама, страним полицијама и релевантним међународним организацијама, полицијски службеници МУП Србије учествују на различитим међународним семинарима, радионицама за израду регионалних акционих планова и другим стручним скуповима.

Један од примарних задатака међународних организација усмерен је ка следећим циљевима:

- Остварити континуирану међународну и регионалну сарадњу са другим службама, институцијама, организацијама које раде на овом проблему у циљу ефикаснијег гоњења учинилаца кривичног дела трговине људима и других кривичних дела са елементима експлоатације људи путем:

- потписивања и спровођења одговарајућих правних инструмената за заједничко признавање доказа и заједничке истраге уз сарадњу тужилаштва, полиције и судства из других земаља, укључујући сарадњу са Интерполом, Еурополом, СЕЦИ центром, СЕЕПАГ-ом и другим организацијама;

- побољшања система размене података са другим земљама;

- убрзања поступка правне помоћи, посебно изручења учинилаца када се ради о кривичном гоњењу за трговину људима;

-спровођења свеобухватне финансијске истраге у циљу проналажења и одузимања имовинске користи стечене извршењем кривичног дела трговине људима и сродних кривичних дела са елементима експлоатације људи.

У сфери докумената УН-а и специјализованих агенција који се искључиво баве децом најзначајнији су:

1. Конвенција о правима детета, Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета, о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији и
2. Конвенција (Међународне организације рада) о најтежим облицима дечјег рада.

Конвенција о правима детета (у даљем тексту Конвенција), је најауторитативнији међународни уговор у области права детета. Усвојен је у оквиру Генералне скупштине УН-а 20. новембра 1989. године. Усвајању ове конвенције претходиле су две декларације о правима детета, једна из 1924. и друга из 1959. године. Обе су значајне јер су поставиле основне принципе на којима се развијала идеја дечјих права, али као декларације нису имале обавезујући карактер за државе потписнице. Уследили су притисци, лобирања и напори на међународном плану да се усвоји документ који би имао снагу обавезујућег међународног уговора. Као резултат донешена је Конвенција о правима детета и у њој дат прецизан каталог права. Усвојен је документ који указује на посебност детета и на посебност детињства. Сudeћи по броју ратификација Конвенција је општеприхваћена и указује на сазрелу свест човечанства у погледу постојања права детета и потребе за њиховом промоцијом и заштитом. С друге стране, могуће је да је читава област недовољно озбиљно схваћена баш због тога што се као носиоци правних захтева јављају деца.

Како год било, на међународном плану, држава је та која се обавезала да ће сва побројана права признати и стварати такав амбијент у коме ће их деца моћи несметано уживати. Значи, првенствена је одговорност државе да се права детета остварују, иако Конвенција наводи родитеље као одговорне за подизање деце тј. породицу као основну јединицу друштва и природну средину за њихов развој и благостање. Крајња одговорност државе произилази из захтева постављеног чланом 18, став 2: „стране уговорнице ће пружити одговарајућу помоћ родитељима или законским старатељима у остваривању одговорности за подизање детета и обезбеђивати развој установа, капацитета и служби за заштиту деце.

5.1. Организација Уједињених нација – ОУН

Организација уједињених нација (ОУН) или краће Уједињене нације (УН) представља међународну организацију која се декларише као „глобално удружење влада које сарађују на пољу међународног права, глобалне безбедности, економског развоја и социјалне једнакости. Организација Уједињених нација је основана је 1945.године од стране чак 51 државе, укинувши Лигу народа.³⁹

Почев од 2011., 193 земље су чланице Уједињених нација, укључујући све међународно признате нације, али осим Ватикана који је одбио чланство и има статус посматрача, Кукових острва, Палестине (која има статус де факто државе, али још није правно призната) и Републике Кине чије је чланство укинула Народна Република Кина 1971. године. Конвенција Уједињених нација (УН) против транснационалног организованог криминала усвојена је резолуцијом А/РЕС/55/25 од 15. новембра 2000. на педесетпетој седници Генералне скупштине Уједињених нација, а ступила је на снагу 29. септембра 2003. има за циљ промовисање међународне сарадње полиције и правосуђа ради сузбијања и спречавања транснационалног организованог криминалитета. Конвенција је правно обвезујући инструмент за државе које су је ратификовале. Сама држава има право избора модалитета конкретне примене Конвенције УН у национално законодавство, дакле или путем непосредне примене стандарда међународног права, или путем њиховог уграђивања у национално законодавство.

5.2. Савет Европе и Европска унија- ЦОЕ и ЕУ

Савет Европе промовише људска права путем међународних конвенција, као што су Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици и

³⁹ Након распуштања Лиге народа, који се догодио након завршетку Другог светског рата почела је расправа о могућности да се усвоји нова Декларација о правима детета. Наиме, постојале су три могућности: да се потврди оригинални текст Женевске декларације, са малим додацима; да се задржи форма, структура и садржај, тј. да се искористи оквир Женевске декларације али да се доради тако да постане Повеља Уједињених нација о правима детета; да се припреми потпуно нов текст.

Конвенција о високотехнолошком криминалу. Он прати напредак држава чланица у тим областима и даје препоруке преко независних експертских надзорних тела.⁴⁰

У Европи су на делу два различита правна система – право Савета Европе и право Европске уније и у последње време забележени су значајни догађаји и у једној и у другој области тих правних система чији је циљ борба против трговине људима. Главна разлика између система права Савета Европе и система права Европске уније јесте у способности појединца да се ослони на те међународне одредбе позивајући се на њих пред домаћим судовима. Право Европске уније је највећим делом директно применљиво у земљама чланицама ЕУ и на њега се стога појединац може позвати у поступку пред домаћим судовима. Насупрот томе, право Савета Европе мора бити утеловљено у унутрашње право да би се неко могао на њега позвати пред домаћим судом.

Најсвеобухватнији међународни правни инструмент у борби против трговине људима јесте Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима (у даљем тексту: Конвенција против трговине људима), која садржи детаљне одредбе о помоћи, заштити и подршци која мора бити пружена жртвама трговине људима, као што садржи и обавезе земаља-чланица на плану борбе против трговине људима. Члан 4. тачка (а) Конвенције дефинише трговину људима на следећи начин: Трговина људима значи врбовање, превоз, премештање, скривање или прихват лица, уз примену претње или силе или других облика принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или стања угрожености, или давање или примање новчаних средстава или друге користи ради добијања пристанка лица које има контролу над другим лицем у циљу искоришћавања. Искоришћавање, у најмању руку, треба да укључи искоришћавање проституције других лица или друге облике сексуалног искоришћавања, присилан рад или пружање услуга, служење, ропство или праксу сличну ропству или вађење људских органа. Конвенција против трговине људима ступила је на снагу 1. фебруара 2008. године. Као правно обавезујући инструмент, она странама уговорницама даје оквире за борбу против трговине људима и за јачање међународне сарадње на том плану. Што је најважније, то је међународноправни уговор који обавезује стране уговорнице да примењују одредбе ради заштите људских права лица која су била предмет трговине људима. Конвенција о борби против трговине људима утврђује важне обавезе страна уговорница:

⁴⁰ http://www.coe.org.rs/REPOSITORY/3049_leaflet_guardian_of_hr_srp.pdf

1. Координисање на националном нивоу секторских политика различитих тела надлежних за спречавање и сузбијање трговине људима;
2. Национални механизам којим би се лица која су предмет трговине људима тачно идентификовала и упутила како би добила расположиву помоћ (Национални механизам за упућивање жртава трговине људима) (члан 10);
3. Обавезна помоћ појединцима који су били жртве трговине људима, што обухвата: прикладан и сигуран смештај; приступ хитној медицинској заштити; услуге превоза и тумачења; саветовање и информисање, првенствено о законским правима и правну помоћ (члан 12);
4. Време „за опоравак и размишљање” од најмање 30 дана за сва лица која су била предмет трговине људима, без обзира на то да ли та лица пристају или не пристају да се појаве као сведоци на суђењу (члан 13);
5. Репатријација странаца који су били предмет трговине људима тек пошто се процени опасност од последица повратка тог лица и утврди да ће тај повратак бити безбедан (члан 16);
6. Могућност издавања боравишне дозволе странцима који су били жртве трговине људима (члан 14);
7. Одредбе о некажњивости кривичних дела која су починили појединци који су били жртве трговине људима, ако су та дела била непосредна последица чињенице да су они били предмет трговине људима;
8. Обезбеђивање жртвама могућности приступа надокнади штете и правној заштити, укључујући материјалну накнаду (члан 15).

Када је реч о случајевима протеривања, постоји неколико корисних одредаба на том плану садржаних у Конвенцији о борби против трговине људима, укључујући члан 12. став 2. у коме се каже да „свака страна уговорница треба да поклони одговарајућу пажњу потреби да се обезбеди сигурност и заштита жртве”, као и члан 16, којим је утврђено да, када страна уговорница враћа жртву у другу државу, „тај повратак треба да се обави уз дужно поштовање права, безбедности и достојанства тог лица, као и статуса евентуалних правних поступака који се односе на чињеницу да је то лице жртва”. Суштински је значајно да се поменута два члана узму у обзир и размотре у свим случајевима, будући да жртве трговине људима из Европе често нису у могућности да себи обезбеде боравак у

некој земљи-чланици ЕУ, па им, према прописима ЕУ који се односе на слободу кретања, прети повратак у земљу порекла. То је чешћи сценарио када је реч о жртвама трговине људима из ваневропских земаља које су потпуно препуштене на милост и немилост националних имиграционих власти.

Творци Конвенције о борби против трговине људима очигледно су веома помно размишљали о судској пракси Европског суда за људска права. У експланаторном извештају уз Конвенцију помиње се, на пример, судска пракса Европског суда – посебно члан 14. – као члан Конвенције за заштиту људских права који садржи правни основ за начело недискриминације садржано у Конвенцији о борби против трговине људима. Европски суд за људска права противи се опште увреженом правилу, по коме је требало да Конвенција, да би све њене одредбе против трговине људима биле применљиве у домаћим судовима, буде прво инкорпорирана у унутрашње законодавство. Одговарајући основ том противљењу Суда је, упркос томе што се у Конвенцији не помиње изричито савремено дело трговине људима, то што се у Конвенцији (за заштиту људских права) и у новијој судској пракси Европског суда позива на члан 4. ЕКЈП, којим се утврђује да се ...нико не сме држати у ропству или ропском положају ...

У априлу 2011. обелодањена је нова директива Европске уније којом је модификовано и замењено пређашње законодавство о борби против трговине људима. Новом директивом изричито се захтева од земаља-чланица Европске уније да успоставе институцију Националног известиоца или одговарајући орган. Барем половина земаља источне Европе (укључујући и неколико њих које нису чланице ЕУ) успоставиле су институцију Националних извештача или Националних координатора. Међутим, сви они у својим земљама заправо припадају министарству унутрашњих послова или министарству правде. То значи да ниједан од њих нема независан статус у односу на владу своје земље, па није сасвим јасно у којој мери они уопште могу да буду критички настројени и делотворни.

Директивом се уводе заједничке одредбе у циљу јачања превенције трговине људима и заштите жртава. То подразумева подршку и помоћ када је јасно да је неко био предмет трговине људима, без обзира на то да ли то лице сарађује у било каквој кривичној истрази или на суђењу, лечењу или саветовању или је управо у току време за опоравак и размишљање. Свака помоћ и сваки одговор треба да одразе родно специфичну појаву трговине људима. Земље-чланице такође треба да обезбеде да жртве трговине људима

имају приступ свим постојећим програмима за надокнаду штете жртвама насилних кривичних дела са елементом намере.

Тумачење члана 4. ЕКЈП

Као што је већ истакнуто, творци Конвенције о борби против трговине људима очигледно су врло јасно имали у виду судску праксу Европског суда у Стразбуру, који истиче позитивне обавезе високих страна уговорница по основу члана 4. ЕКЈП, односно право људи да „не смеју бити држани у ропству или ропском положају”. Та права су апсолутна и од њих није могућно одрицање. Тиме што му је признат статус основног члана, члан 4. је стављен у исту раван са већином централних људских права, као што су право на живот и забрана мучења или нечовечног и понижавајућег поступања.⁴¹

Тиме што је трговина људима стављена у поље дејства члана 4. жртве су добиле апсолутну заштиту на извештан број кључно значајних начина, укључујући на пример спречавање да буду присилно враћени у домовину где би, како страхују, могли бити изложени ризику од одмазде оних који су организовали трговину чије су они били жртве или опасности од тога да поново постану предмет такве трговине. Дефиниције забрањених радњи не постоје ни у тексту самог члана 4. Стога је Европски суд за људска права у своју праксу увео тумачење члана 4. у светлости „*lex specialis*”, проширујући његов обим толико да он обухвати и савремене облике ропства, ропског положаја или принудног рада.⁴²

5.3. Међународна организација криминалистичке полиције – ИНТЕРПОЛ

ИНТЕРПОЛ представља најстарију међународну организацију криминалистичке полиције, која вуче порекло још од Међународног криминалистичког удружења основаног 1889. године, на чијем је X Конгресу одржаном 1905. године, по први пут на изричит начин изражена потреба за сузбијањем криминалитета на међународном плану. Сматра се да су темеље модерном ИНТЕРПОЛ-у установили правни експерти и полицијски функционери из 14 држава окупљени на позив Принца Алберта I од Монака на првом међународном конгресу криминалистичке полиције у Монаку, од 14. до 18. априла 1914.

⁴¹ <http://www.airecentre.org/data/files/bulletins/2013/4.2013.pdf>

⁴² <http://www.airecentre.org/data/files/bulletins/2013/4.2013.pdf>

године. Избијањем Првог светског рата дошло је до заустављања ових иницијатива да би холандска државна полиција 1919. године, покренула иницијативу за оснивање Међународне полицијске централе при Лиги народа. На међународном полицијском конгресу одржаном од 3. до 8. септембра 1923. године у Бечу, уз учешће делегата из деветнаест држава, основана је Међународна криминалистичка полицијска комисија (International Criminal Police Commission (ICPC)), са седиштем у Бечу. Неки га код нас називају и Међународно полицијско друштво 5. Том приликом су у Журналу међународне јавне безбедности објављене прве потернице.

Одељење за послове ИНТЕРПОЛ-а представља координациони центар између организационих јединица МУП-а, ИНТЕРПОЛ-а и страних полиција а познато је и као Национални централни биро Београд.

Размена информација са осталим Националним централним бироима одвија се преко директората Генералног секретаријата у Лиону.

Активности овог Одељења обухватају следеће:

- размену оперативних, тактичких и стратешких података посредством заштићеног ИНТЕРПОЛ-овог комуникационог канала као и праћење трендова постојећих и уочавање нових видова међународне криминалне активности;
- реализовање изручења наших држављана из других држава и страних држављана из Србије у стране државе по међународним потерницама домаћих и страних надлежних органа;
- расписивање међународних потерница за домаћим и страним држављанима на захтев домаћих надлежних органа, а уз сагласност Министарства правде;
- лоцирање лица за којима се трага;
- тајно праћење испорука опојне дроге кроз нашу земљу, које има за циљ проналажење крајњег купца, а уз одобрење истражног тужиоца;
- учешће у заједничким оперативним акцијама које се односе на кријумчарење опојне дроге, илегалне миграције, трговину људима, тероризам, кријумчарење оружја, транспорт крадених моторних возила, високотехнолошки криминал, фалсификовање новца и путних исправа...

- организовање састанака представника страних полиција и организационих јединица МУП-а, учествовање на састанцима ИНТЕРПОЛ-а, европских НЦБ-а, у радним групама Генералне скупштине, као и у пројектима Генералног секретаријата ИНТЕРПОЛ-а
- едукација полицијских службеника и студената Криминалистичко-полицијске академије.⁴³

5.4. Међународна организација за миграције – ИОМ

Међународна организација за миграције (ИОМ) основана је 1995. године и водећа је међународна организација на пољу миграција. ИОМ блиско сарађује са државним властима, те међународним владиним и невладиним партнерима који играју кључну улогу по питањима миграција. ИОМ има 146 земаља чланица, 13 земаља са статусом посматрача, те преко 100 уреда широм света. Међународна организација за миграције ради у циљу осигуравања уредног и хуманог менаџмента и изналажења практичних солуција за решавање проблема на пољу миграција, те како би осигурала хуманитарну помоћ мигрантима којима је она потребна, укључујући избеглице и интерно расељене особе. Активности ИОМ-а такође укључују и промоцију Међународног миграционог права, политичке дебате и смерница за заштиту права и здравља миграната, те промоцију родне димензије по питању миграција. ИОМ одржава блиску пословну сарадњу са УН телима и оперативним агенцијама, те са другим међународним и невладиним организацијама.⁴⁴ ИОМ у свом раду препознаје корелације између миграционог, економског, социјалног и културног развоја, као и права на слободно кретање. Активности спроводи кроз четири кључне целине из области управљања миграцијама:

- Миграција и развој
- Олакшавање миграција
- Регулисање области миграција
- Принудне миграције

Мандат ИОМ- а за бављење феноменом трговине људима пре свега проистиче из потребе за заштитом жртава трговине људима страних држављана, што је у Србији 2001. године

⁴³ http://www.mup.gov.rs/cms_lat/direkcija.nsf/odeljenje_za_poslove_interpol.h

⁴⁴ http://ba.one.un.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/bs/home/un-agencies/iom.html

запажено као пионирски подухват, с обзиром на тадашње непостојање механизма за сузбијање трговине људима и непознавање потребе за организовањем система за заштиту жртава овог кривичног дела. Током свог рада у Републици Србији ИОМ је, касније и као члан Републичког тима за борбу против трговине људима активно учествовао у развоју политика и законодавног оквира, као и стандарда у областима превенције, директне асистенције, али и кривичноправног прогона учинилаца дела трговине људима. Једна од најважнијих активности ИОМ-а у Србији је свакако и активност јавног заговарања решавања статуса страних жртава трговине људима у Србији. ИОМ-ов вишегодишњи ангажман у овој области омогућио је жртвама остваривање права на привремену дозволу боравка. У циљу формулисања одговора на међународно признате стандарде у области заштите жртава трговине људима, ИОМ је од 2001. године започео са креирањем програма за збрињавање жртава и од 2002. године подржао оснивање првог склоништа за жртве трговине људима у Републици Србији. ИОМ је од 2001. године био једина организација у Србији ангажована у организовању добровољног повратка жртава трговине људима у земље порекла.⁴⁵ Од 2008. године, када је ИОМ престао да изводи активности организовања добровољног повратка жртава, ову активност изводе Служба за координацију заштите жртава трговине људима (до затварања фонда добијеног доплатном марком), НВО Атина и НВО Астра.

5.5. Иницијатива за сарадњу у југоисточној Европи –СЕЦИ

Тактичко-оперативни ниво регионалне сарадње европских полиција постављен је у оквиру СЕЦИ центра, у коме постоје следеће радне групе са посебним проблемским областима:

- Јединица за илегалне миграције и трговину људима;
- Јединица за борбу против илегалне трговине наркотицима;
- Јединица за борбу против кријумчарења и превара;
- Јединица за борбу против финансијског и компјутерског (високотехнолошког) криминалитета;

⁴⁵ IOM, The IOM Handbook: Direct assistance for Victims of Trafficking, Geneva, 2007.

- Јединица за борбу против илегалне трговине моторним возилима;
- Антитерористичка јединица и
- Јединица за безбедност у контејнерском транспорту.

У оквиру овог облика регионалне сарадње потписана је Конвенција о полицијској сарадњи у Југоисточној Европи од стране Републике Албаније, Босне и Херцеговине, Републике Македоније, Републике Молдавије, Румуније и државне заједнице Србије и Црна Горе, на основу којег је у Србији донет 2007. године. Закон о потврђивању Конвенције о полицијској сарадњи у југоисточној Европи. Њоме се решава велика количина поменутих облика сарадње и представља још један корак ка потпуном и свеобухватном регулисању односа и сарадње органа гоњења у региону.

СЕЦИ центар, у овом тренутку, са специфичним приступом питању илегалних миграција и трговине људима пружа значајне експертске услуге у овој области. Оне подразумевају регионалну стратешку анализу и развој стратешких протока информација (размена мишљења) у оквирима проблематике заједничких претњи праћену координираним активностима, уз уважавање потреба држава чланица кроз обезбеђивање адекватног окружења за сарадњу, како би се информације размениле и организовале заједничке истраге, операције и обуке. Неопходност кооперације различитих сектора држава у окружењу је, веома брзо, постала више него јасна, свој конкретни вид је добила у СЕЦИ.⁴⁶

5.6. Високи комесаријат Уједињених нација за избеглице – УНХЦР

Агенција УН за избеглице (УНХЦР) настала је након II Светског рата да би помогла свим људима Европе расељеним услед сукоба. Генерална скупштина УН основала је Канцеларију Високог комесаријата за избеглице 14. децембра 1950. Агенцијом за избеглице УН управљају Генерална скупштина Уједињених нација и Економски и социјални савет (ЕЦОСОЦ). Извршни комитет УНХЦР који се састоји од 79 чланова, одобрава двогодишње програме агенције и одговарајући буџет. Мандат Агенције УН за избеглице дефинисан је Статутом УНХЦР од 1950. године. Генерална скупштина је 2003.

⁴⁶ Страни правни живот 2/2010

године проширила мандат организације “док не буде нађено решење за проблем избеглица”. Агенција има више од 7,600 запослених – националног и интернационалног особља – у више од 120 земаља.

Већина операција које спроводи УНХЦР одвија се на терену. Глобалне операције постале су веома сложене: активности се крећу од запошљавања нових људи и обезбеђења њихове сигурности у опасним ситуацијама до набавке разних врста помоћи – лекова и хране, чак и чартер авиона. Посебна одељења чије је седиште углавном у Женеви, задужена су за различите области деловања – операције, правну заштиту, односе са медијима, кадрове и финансијска средства. Радом УНХЦР-а на терену управља низ регионалних канцеларија, подручних канцеларија, мањих канцеларија и теренских канцеларија.

УНХЦР сарађује са владама широм света да би им помогао да реше неке од тих проблема на усаглашен и практичан начин. Један од примера је план у 10 тачака који спроводи УНХЦР. У њему је набројано десет главних области у којима је потребно предузети мере да би се одговорило на мешовите миграције у земљама порекла, транзита и одредишта.⁴⁷

6. Супростављање трговине људима у неким земљама југоисточне Европе

Трговина људима се у региону Западног Балкана појавила крајем осамдесетих година прошлог века и била је присутна током целе деценије деведесетих. Иако су организовани напори за сузбијање овог проблема, изградња националног система за упућивање жртава трговине људима у Републици Србији успостављен је тек пре десетак година. Наиме, тадашња Социјалистичка Федеративна Република Југославија издвајала се од осталих комунистичких земаља у региону по вишем економском стандарду, као и по већој отворености према Западу. Због тога је СФРЈ осамдесетих година била веома привлачна за жене из источноевропских држава. У том периоду Србија је у највећој мери била земља крајње дестинације жртава трговине људима. Међутим, ситуација се почетком деведесетих година значајно променила. Распад земље, економски слом система, оружани сукоби, долазак страних војних трупа, условили су пораст броја жртава трговине људима, при чему је Србија била превасходно земља транзита. Због повољног географског положаја, територија Србије је била погодна за транзит жртава из Бугарске, Молдавије, Русије и

⁴⁷ <http://www.unhcr.rs/opste/cime-se-bavimo/azil-migracije.html>

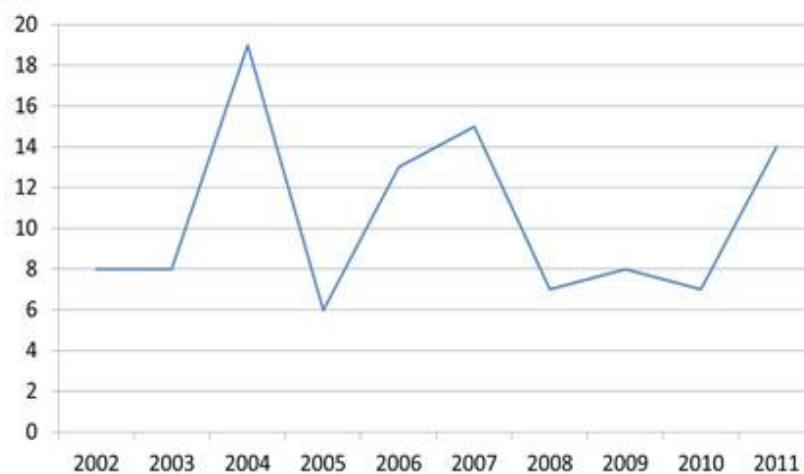
Украјине ка Босни, одакле су даље одлазиле у Италију, Шпанију, Француску, или ка Косову и Македонији, одакле су пребациване у Грчку и даље ка земљама Блиског истока.⁴⁸

6.1. Република Хрватска

Трговање људима захватала је у протеклом раздобљу Републику Хрватску искључиво као транзитну земљу, али у току 2014. године уочена је промена тог тренда па се Република Хрватска све више појављује као земља порекла и крајњег одредишта жртава трговања људима. С обзиром на међународни карактер овог феномена, чињеница је да је Република Хрватска, пре свега, уз Србију, Босну и Херцеговину и Словенију и даље важан транзитни правац, којим се користе кријумчари особа, опојних дрога, оружја, па тако и трговци људима.

Анализом откривених и пријављених казних дела трговања људима у Републици Хрватској може се закључити да овај појавни облик криминалитета најчешће подразумева трговање особама женског пола, млађе животне доби (од 11 до 30 година), с циљем сексуалног искоришћавања.

Графикон 1- Број идентификованих жртава трговине људима у Хрватској

49

⁴⁸ <http://www.astra.rs/cinjenice-o-trgovini/trgovina-ljudima-u-srbiji/>

Национални план касних 90-тих и почетком 2000. године покренуле су активности за борбу против трговине људима, које је углавном спроводила Међународна организација за миграције (ИОМ) и неколико домаћих невладиних организација. Поред тога, 2002. године основан је Национални одбор за сузбијање трговине људима а Хрватска је потписала 23 уговора о реадмисији са следећим земљама: Албанијом, Аустријом, Босном и Херцеговином, Бугарском, Чешком, Естонијом, Француском, Грчком, Исландом, Италијом, Летонијом, Литванијом, Мађарском, Македонијом, Норвешком, Пољском, Румунијом, Словачком, Словенијом, Србијом, Црном Гором и Шведском. Јачање међународне сарадње представљао је у то време трајан процес и сви национални партнери активно су учествовали у великом броју међународних и регионалних иницијатива за борбу против трговине људима у виду семинара, предавања, састанака, студијских путовања и мрежа. Године 2003. хрватски национални координатор покренуо је одржавање редовних састанака националних координатора ради размене најбоље праксе и побољшања регионалне сарадње, јер се увидело да постојећи механизми не задовољавају потребе новонастале ситуације. Нажалост, ова иницијатива, која би била врло добра за регију, није успела. Националне невладине организације сарађивале су са невладиним организацијама у регији и активни су учесници у регионалним и међународним мрежама невладиних организација које се баве питањима борбе против трговине људима.

Статистика која указује на број жртава трговине људима у Хрватској није занемарљива, а изгледа овако:

- 2012. - 11 жртава трговања људима
- 2011. - 14 жртава трговања људима
- 2010. - 7 жртава трговања људима
- 2009. - 8 жртава трговања људима
- 2008. - 7 (+2)⁵⁰ жртава трговања људима
- 2007. - 15 жртава трговања људима
- 2006. - 13 жртава трговања људима
- 2005. - 6 жртава трговања људима
- 2004. - 19 жртава трговања људима

⁴⁹ <http://www.mup.hr/31.aspx>

⁵⁰ 2 исте жртве су експлоатиране у више казних дела

- 2003. - 8 жртава трговања људима
- 2002. - 8 жртава трговања људима.⁵¹

Као пример активног ангажмана Републике Хрватске у супротстављању организованом криминалу међународног карактера истиче се национална стратегије сузбијања трговања људима, у оквиру које је Република Хрватска предузела низ активности на оперативном, превентивном, едукативном и међународном плану. У циљу изградње целовитог састава сузбијања трговања људима у Републици Хрватској 2002. године формиран је Национални одбор за сузбијање трговања људима. У име Министарства унутарњих послова Републике Хрватске одређена су четири члана Националног одбора за сузбијање трговања људима, и то два представника Управе криминалистичке полиције и по један представник Управе за границу и Управе за инспекцијске и управне послове.⁵²

Ради учинковите изградње састава сузбијања трговања људима Република Хрватска донела је низ стратешких и оперативних докумената на подручју сузбијања трговине људима од којих је потребно посебно истакнути Национални план за сузбијање трговања људима из 2002. године, Национални програм за сузбијање трговине људима од 2005. до 2008. године, с припадајућим оперативним плановима, Национални план за сузбијање трговине децом од 2005. до 2007. године и Национални план за сузбијање трговине људима за раздобље од 2009. до 2011. године. Након деценија борбе против трговине људима у Републици Хрватској успостављен је целовити састав који обухвата активности од тренутка идентификовања жртве трговине људима све до њене потпуне интеграције, односно реинтеграције у друштво. Унутар састава сузбијања трговине људима успостављена је сарадња између надлежних тела државне управе, организација цивилног друштва, те невладиних организација.⁵³

Од изузетне важности је константна надоградња већ успостављеног састава као и прилагођавање новооткривених трендова унутар проблематике трговања људима.

У Републици Хрватској створени су одговарајући законски оквири који прате проблематику трговања људима:

⁵¹ <http://www.mup.hr/31.aspx>

⁵² Ибид.

⁵³ <http://www.mup.hr/31.aspx>

- Казнени закон (НН 110/97, 27/98, 129/00, 51/01 и 105/04, 84/05, 71/06 и 152/08, 125/11, 144/12)
- Закон о казненем поступку (НН 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 62/03, 58/02, 143/02, 115/06, 152/08)
- Закон о УСКОК-у (НН 88/01, 12/02, 33/05, 48/05, 76/07)
- Закон о судовима за младеж (НН 111/97, 27/98, 12/02)
- Закон о одговорности правних особа за казнена дјела (НН 151/03)
- Закон о заштити свједока (НН 163/03)
- Закон о странцима (НН 79/07, 36/09)
- Закон о спречавању прања новца (НН 69/97, 106/97, 114/01, 117/03, 142/03, 189/03)
- Закон о међународној правној помоћи у казним стварима (НН 178/04)
- Закон о азилу (НН 79/07, 88/10)
- Закон о новчаној накнади жртвама казних дјела (НН 80/08) - ступа на снагу даном уласка Републике Хрватске у ЕУ.⁵⁴

6.2. Република Албанија

Албанска мафија има пола милиона чланова. Израсла у једну од важних карика светског подземља, јер контролише тржишта САД, Европе, Блиског Истока и северне Африке. Њена специјалност су илегална трговина наркотицима, трговина оружјем, трговина органима и трговина људима.

Да је Албанија база светског криминала, закључено је још почетком 2005. године у америчком Стејт департменту. У врло кратком извештају о стању нарко криминала у свету, америчка влада је тада написала: *Ова земља је транзитна држава за шверц дроге, оружја и илегалних имиграната и фалсификоване робе.*⁵⁵

Грчке власти почеле су почетком 2008. да воде истрагу о поверљивом извештају владе, који садржи шокантне податке у вези са илегалним каналом за трговину децјим органима из Албаније за Италију. Извештај је припремила Грчка амбасада у Тирани и достављен је Тужилаштву у Солуну.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ <http://serbianna.com/srpski/archives/35>

Према сазнањима власти жртве су деца из Албаније, чији су органи вађени у клиникама у Албанији и грчкој Македонији, а затим пребацивани у Италију у врећама уз помоћ албанских дипломатских канала. Такође, поред наведеног, реномирана грчка приватна телевизија “Алфа” објавила је истраживање, у коме се тврди да је више од 12.000 деце из Албаније постало жртва илегалног кријумчарења, а у већини случајева деца су продавана или су их родитељи продавали за паре. Трговци белим робљем преко Европе годишње прокријумчаре око 700.000 људи. Од тога, преко Балкана, према званичним подацима ОУН-а, годишње се илегално српским путевима провуче око 200.000 људи који завршавају на Западу као јефтина радна снага.

Уз трговину децом и мигрантима, албанска мафија се бави киднаповањима и употребом жена за проституцију. У септембру 2003. године у акцији “Мираз 2” на граничном прелазу Батровци приликом покушаја уласка у нашу земљу с фалсификованим хрватским пасошем откривена је једна наша држављанка, жртва трговине људима и одмах смештена у Склониште против насиља у породици и трговине женама. Током те акције откривен је и идентитет лица која су учествовала у трговини људима, о чему је одмах обавештен Национални централни биро Интерпола у Београду.

У полицијској акцији “Леда” је приведено 40 држављана СЦГ и 28 странаца. Поднете су кривичне пријаве против три лица због посредовања у вршењу проституције. Међу жртвама трговине има и наших жена. Већина њих је пронађена на територији Црне Горе, БиХ, Италије и Косова. Један од највећих трговаца белим робљем, који је директно био повезан са Косметом, био је Дилавер Бојку, Албанац из Македоније. Дилавер Бојку звани Леку је почетком марта 2003. године ухапшен у свом ноћном клубу “Берн” и одведен у затвор у Струги. Када је почела судска истрага против Бојкуа многе девојке су проговориле о његовом бизнису у који су биле умешане и многе угледне личности из Македоније и околних земаља. Основни Суд у Струги, којим је председавала Клементина Савевска, осудио је Дилавера Бојкуа на шест месеци затвора.⁵⁶

Албанија је земља порекла али и транзитна земља за жене из Молдавије, Русије, Румуније, Бугарске које се продају у западне земље. Савет министара је одобрио амандман на члан 298 Кривичног закона, зарад ефективне борбе против трафикинга, одобрен је и

⁵⁶ <http://serbianna.com/srpski/archives/35>

Мораторијум за навигациона средства који за циљ има организацију операције „Мирно море”.

6.3. Република Македонија

Македонија је извор, дестинација и транзитна земља за мушкарце, жене и децу која се користе за проституцију и за присилни рад. Стране жртве које се присиљавају на рад и на проситуцију унутар Македоније долазе највише из Албаније, Бугарске, Србије, Украјине и Косова. Македонци су у Европи жртве присилног рада и пружању сексуалних услуга. Деца, укључујући Роме, присиљавају се на просјачење. Експлоатација људи кроз рад најприсутнија је у текстилној индустрији, углавном на југу Македоније, те превладава у туризму, пољопривреди и услужним делатностима. Трговци људима користе лажне бракове, нарочито међу Ромима, као тактику примамљивања жртава у присилну проституцију. Македонска Влада у потпуности испуњава минималне стандарде за елиминацију трговине људима. Влада континуирано оптужује и осуђује трговце људима, те активно сарађује с невладиним организацијама, осигуравајући помоћ за жртве. Македонска Влада није успела осигурати финансијска средства за жртве које су склоњене на сигурна места, што јасно указује да Македонија није креирала најбољу стратегију како би се на што бољи начин суочила са овим проблемом.⁵⁷

6.4. Федерација Босне и Херцеговине

Представници међународне заједнице су у децембру 1998. године оформили радну групу за трговину људима, коју су сачињавали: представници ОХР-а, ОСЦЕ, УНМИБХ, ИОМ, Канцеларија високог комесара Уједињених нација за људска прва, са циљем развијања стратегије за сузбијање трговине људима, притиска на домаће власти и координације “anti trafficking” иницијатива. У том периоду у раду групе нису учествовали представници БиХ власти.⁵⁸

⁵⁷ <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/sad-sirija-prednjaci-po-trgovini-ljudima>

⁵⁸ Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe, UNICEF, 2000, p. 50

Неколико година касније, дошло је до спровођења и креирања Државних акционих планова за борбу против трговине људима из 2001. и 2005. године а резултирала је добрим резултатима и сврстала Босну и Херцеговину на листе земаља које бележе позитивне трендове у сузбијању трговине људима. Начињен је евидентан развој институционалних капацитета, правног и регулативног оквира, спроведен је низ превентивних активности, постигнути су добри резултати у области кривичног гоњења и развоја стандарда заштите жртава трговине људима, а поред тога су, изграђени канали и механизми међународне сарадње. Међутим, као и у већини земаља, упркос оствареном напретку трговина људима и даље остаје присутна и у Босни и Херцеговини, мењајући свој облик и прилагођавајући се новонасталим околностима. Потреба за настављањем активности усмерених ка борби против трговине људима и илегалне миграције кроз институционализацију и даље јачање структура координације, побољшану помоћ жртвама, ефективније кривично гоњење трговаца људима, те свеобухватног приступа активностима усмерених ка спречавању сузбијању овог феномена и даље постоји.⁵⁹

Имајући у виду до сада остварени напредак на овом пољу и узевши у обзир чињеницу да је за развој неких активности потребан дужи временски период, јасно је да постоји потреба за новим Државним акционим планом за борбу против трговине људима који додатно разрађује циљеве у борби против трговине људима у предстојећем петогодишњем раздобљу и јасно дефинише мере за реализацију истих циљева у следећим пољима:

- Системи подршке
- Превенција
- Заштита и помоћ жртвама и сведоцима
- Кривично гоњење
- Међународна сарадња

Саставни део Државног акционог плана представља и Оперативни план активности за период 2008-2012 који даље разрађује циљеве Државног акционог плана и утврђује конкретне мере за постизање утврђених циљева, затим утврђује одговорне институције, partnere из владиног и невладиног сектора као и партнерске међународне организације,

⁵⁹ <http://bosnian.sarajevo.usembassy.gov/trgovina-ljudima-2014a.html>

временски оквир, препознате изворе финансирања, потребу за додатним финансијским средствима и показатеље успеха спроведених мера.⁶⁰

Случајеви трговине људима су обично прекограничне природе. Босна и Херцеговина је у њима углавном земља транзита или одредишта за жртве које долазе из земаља Источне Европе (углавном Украјине, Молдавије, Румуније). Међутим, у протеклих неколико година се јавио нови феномен у Босни и Херцеговини – трговина женама и девојкама које се врбују у ланце трговине људима на локалном нивоу у циљу сексуалне експлоатације у другим деловима земље. Док је број идентификованих страних жртава у сталном опадању, број грађанки Босне и Херцеговине који су идентификоване као жртве трговине људима унутар граница Босне и Херцеговине је у сталном порасту.

Како би се осигурала делотворна подршка у борби против трговине људима потребно је континуирано унапређивати правне и регулативне мере које, између осталог подразумевају питања осигуравања социјалне заштите жртава трговине људима, а који се односе на обим и квалитет те заштите и који омогућавају пружање адекватне заштите жртвама у идентификацији, процесуирању и кажњавању починилаца кривичних дела трговине људима.

Према Уставу Босне и Херцеговине међународни документи су саставни део унутрашњег правног система Босне и Херцеговине. Прихватање међународних докумената обавезало је земље чланице и Босну и Херцеговину да изврши неопходну хармонизацију домаћег законодавства са међународним стандардима.

Правни и регулаторни оквир који уређује питања трговине људима и илегалне миграције у Босни и Херцеговини, у последњих неколико година значајно је побољшан имплементацијом мера утврђених у оквиру претходних државних акционих планова. Већина ових активности провођена је кроз измене и допуне закона и подзаконских аката који се односе на проблем трговине људима. Босна и Херцеговина још увек спроводи активности на реформи правног система како би се осигурао још ефикаснији правни и регулативни оквир за успешнију борбу против свих облика организоаног криминала укључујући и трговину људима. Унапређење правног и регулативног оквира је процес који

⁶⁰ Ибид.

је заснован на континуираном праћењу раширености проблема трговине људима у Босни и Херцеговине, а нарочито на праћењу облика и начина деловања криминалних група.

6.5. Република Бугарска

Извештај Стејт департмента о трговини људима, објављен у јуну 2006. године, наводи да је Бугарска земља порекла, транзита и дестинације за трафиковане жене и девојке из Румуније, Молдавије, Русије, Украјине, Јерменије, Либана и централне Азије. Према Националном извештају Бугарске о стању људских права и трафикингу Закон за борбу против трафикинга, усвојен 2003. године је основни антитрафикинг законски документ у бугарском законодавству, док је Кривични законик допуњен амандманима 2002. Оба текста су ратификовала Палермо Протокол. Бугарска, уз Румунију, Холандију, Мађарску и Пољску, припада групи земаља ЕУ са највећим бројем жртава трговине људима у периоду од 2010. до 2012. године, наводи се у извештају Европске комисије.⁶¹ У Бугарској су годишње око 10.000 жена жртве трафикинга, које су међу 600.000 до 800.000 жртава кријумчара људи широм света. Амерички амбасадор у Бугарској Џон Бејрл је рекао да је трговина људима у Бугарској развијена и због географског положаја те земље која је на раскршћу транзитних путева, а у протеклој години је покренут поступак против 91 особе, а ухапшено је 16 вођа криминалних група.

Бугарска и Румунија су жаришта у погледу земље порекла жртава трговине људима. Код обе је присутна озбиљност протока и широки спектар дестинација, а код ове две земље је трговина људи израженија од било које друге европске земље. У периоду између 2005 и 2007 године, око 600 жртава трговине људима из Бугарске је откривено у 17 европских земаља. Бугарска влада је у 2010. години идентификовала 558 лица жртве трговине људима (што је пораст у односу на 2009. када је било 289).⁶²

⁶¹ <http://www.dw.com/sr/%C5%BErtve-trgovine-ljudima-u-eu-su-njeni-gra%C4%91ani/a-17404437>

⁶² <https://freedomkeepersrbija.wordpress.com/about/>

II ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ

1. Опис истраживања

У Републици Србији, иако је оформљена Канцеларија за борбу против трговине људима, број жртава, обим и карактеристике овог облика криминалитета врло је тешко утврдити са апсолутном тачношћу, највећим делом због непостојања заједничких критеријума свих чинилаца у борби против трговине људима и непостојања обједињеног система прикупљања података. Овим радом покушаћемо да објединимо податке добијене спроведеним истраживањем у Полицијској управи у Врању, Вишем јавном тужилаштву и Вишем суду у Врању.

1.1. Предмет истраживања

Предмет овог истраживања односи се на кривично дело трговина људима из члана 388. Кривичног законика Републике Србије. Приликом истраживања пажња је усмерена на прикупљање података о поднетим кривичним пријавама, подигнутим оптужницама, уступљеним кривичним пријавама другим тужилаштвима и правноснажно пресуђеним предметима за кривично дело трговине људима. Наравно, водило се рачуна и о прикупљању података о бројној, полној, старосној структури учинилаца и жртава и њиховом држављанству, односно у овом раду покушали смо да што свеобухватније сагледамо предметно кривично дело на основу расположивих релевантних података.

1.2. Циљ и задаци истраживања

Основни циљ истраживања био је да се на основу прикупљених релевантних података дође до сазнања о обиму трговине људима, изврши идентификација најважнијих карактеристика овог облика организованог криминалитета и најважније облике испољавања у периоду од 2007. до 2014. године. Када говоримо о задацима, нарочита пажња усмерена је на следеће:

1. Број поднетих кривичних пријава за учињено кривично дело трговине људима у Полицијској управи у Врању
2. Утврдити држављанство, бројну и полну структуру учиналаца;
3. Утврдити држављанство, бројну и полну структуру жртава;
4. Утврдити најчешћи облик експлоатације;
5. Утврдити држављанство учинилаца и жртава;
6. Које кривичне санкције се најчешће изричу учиниоцима кривичног дела трговине људима.

1.3. Хипотезе које су проверене истраживањем

Истраживањем које је спроведено проверене су следеће хипотезе:

1. Број поднетих кривичних пријава је у повећању собзиром на све већу распрострањеност овог облика криминалитета
2. Најчешћи облик експлоатације су сексуална, радна, просјачење, вршење кривичних дела;
3. Међу осумњиченим за кривично дело трговине људима углавном се појављују особе мушког пола;
4. Међу осумњиченим за кривично дело трговине људима је највише држављана Р. Србије;
5. Међу жртвама трговине људима најчешће се појављују жене;
6. Међу жртвама трговине људима чешће се идентификују пунолетна лица;
7. Само страни држављани су жртве трговине људима;
8. Велики број учинилаца је осуђен на казну затвора.

1.4. Просторне и временске границе истраживања

Просторна граница истраживачког рада обухвата подручје надлежности Полицијске управе у Врању, Вишег јавног тужилаштва и Вишег суда у Врању за временски период од 2007. до 2014. године. Приликом израде истраживачког студијског рада одређено је да

почетни временски период буде 2007. година, тачније 01. јануар 2007. године, обзиром да је Влада Републике Србије 07. децембра 2006. године усвојила Стратегију борбе против трговине људима, чиме је почело озбиљније супростављање овом облику криминалитета.

1.5. Методологија и узорак истраживања

Истраживање је спроведено у Полицијској управи у Врању, Вишем јавном тужилаштву у Врању и Вишем суду у Врању, увидом у годишње извештаје Полицијске управе у Врању, евиденцијама Вишег јавног тужилаштва у Врању и Вишег суда у Врању, за период од 2007. године до 2014. године. Примењен је и комперативни метод приликом упоређивања између поднетих кривичних пријава у Полицијској управи, подигнутих оптужница у Вишем јавном тужилаштву и правоснажно пресуђених предмета Вишег суда у Врању.

Истраживање је спроведено у периоду од 10. јуна 2015. године до 05. јула 2015. године.

Приликом истраживања коришћени су следећи методи:

1. анализа садржаја;
2. метод непосредног посматрања;
3. комперативни метод.

Анализа садржаја и метод непосредног посматрања коришћен је приликом анализе судских предмета о наведеном кривичном делу из увида у евиденције Полицијске управе и Вишег јавног тужилаштва у Врању, док је комперативни метод коришћен приликом упоређивања односа појединих резултата добијених приликом истраживања.

2. Резултати истраживања

У емпиријском делу истраживања анализирани су подаци о заступљености кривичног дела трговина људима, где су посебно анализирани обим, врста, полна, старосна, бројчана структура учинилаца и жртава. Подаци добијени из Полицијске управе доприносе сазнању о броју поднешених кривичних пријава, полној, старосној и бројчаној структури

пријављених учинилаца и жртава кривичног дела трговине људима, док подаци из Вишег јавног тужилаштва у Врању и Вишег суда у Врању указују на начин реакције органа гоњења и правосудних органа по откривању таквих дела од стране овлашћених службених лица органа унутрашњих послова.

2.1. Обим и динамика поднетих кривичних пријава

Приликом истраживања у Полицијској управи у Врању, истраживачу није омогућен непосредан увид у кривичне пријаве, са образложењем да се ради о службеној тајни, већ је истраживач до података дошао на основу писаних годишњих извештаја сачињених од стране полицијских службеника Одсека за сузбијање кријумчарења и миграција и трговине људима.

У Табели 1 приказан је обим и динамика поднетих кривичних пријава ПУ у Врању због основане сумње да је извршено кривично дело трговине људима у периоду од 2007. до 2014. године.

Табела 1 – Обим и динамика поднетих кривичних пријава за дело трговине људима у периоду од 2007. до 2014. године

ГОДИНА	Број поднетих кривичних пријава	Број поднетих кривичних пријава у процентима
2007	3	21,4%
2008	2	14,2%
2009	3	21,4%
2010	4	28,5%
2011	1	7,1%
2012	1	7,1%
2013	-	/
2014	-	/
Укупно	14	100%

Из *Табеле 1* може се закључити да је у 2010. години поднет највећи број кривичних пријава у односу на посматрани период, односно 3 кривичне пријаве поднесене су 2007. године, да би у наредне две године уочен благи пад и стагнација поднетих кривичних пријава, у 2010. год. долазимо до благог повећања броја кривичних пријава на 4 а у 2011. и 2012. поднета је је по једна кривична пријава. У задње две године, тачније у 2013. и 2014. године није било случајева поднесења кривичних пријава за кривично дело трговине људима. Добијени подаци не подржавају почетну тезу о повећању броја поднетих кривичних пријава за кривично дело трговине људима из разлога што је од 2010. године забележено константно смањење броја кривичних пријава, док за задње две године временске границе истраживање није било поднетих кривичних пријава.

Графикон 1 – Обим и динамика поднетих кривичних пријава за дело трговине људима у периоду од 2007. до 2014. године

2.2. Бројна и полна структура лица против којих су поднете кривичне пријаве

У *Табели 2* дат је приказ бројне и полне структуре лица против којих су поднете кривичне пријаве за кривично дело трговине људима.

Табела 2 – Број и полна структура лица против којих су поднете кривичне пријаве

ГОДИНА	Лица мушког пола	Лица женског пола	Укупно
2007-2014	18 72%	7 28%	25 100%

Графикон 2 – Број и полна структура лица против којих су поднете кривичне пријаве

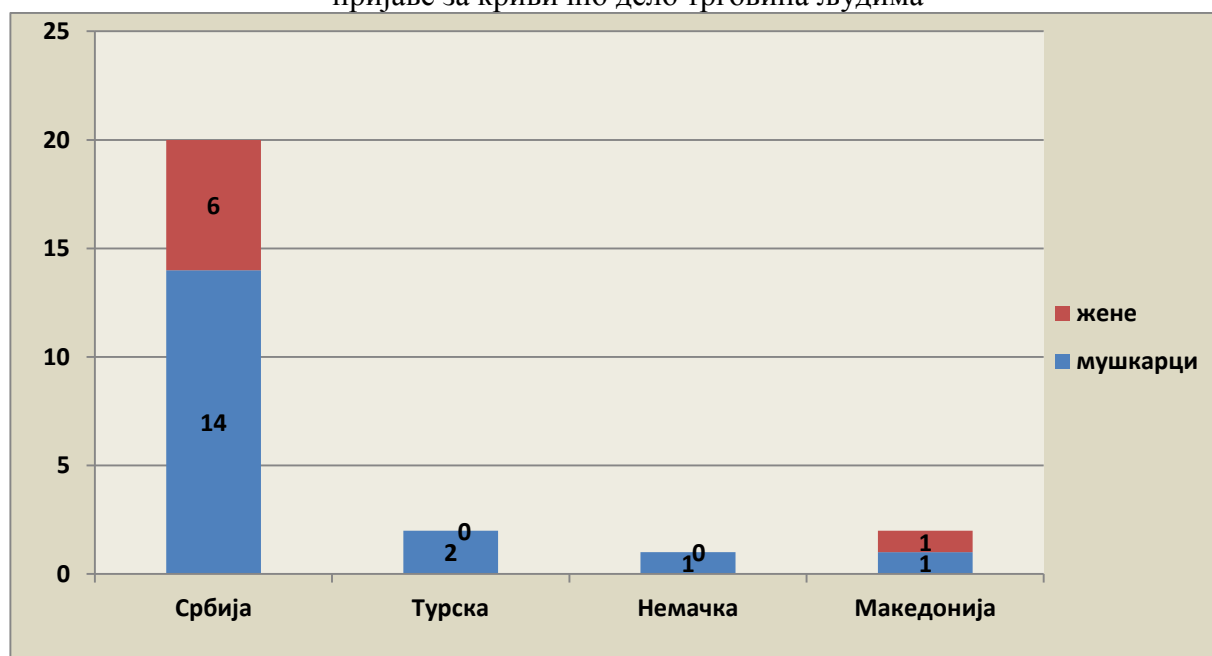
У Табели 2 приказано је бројно стање и полна структура лица против који су поднете кривичне пријаве из члана 388. КЗ РС, где је за посматрани период укупно поднето 25 пријава. Примећује се да је од укупног броја, више лица мушког пола у односу на женски пол, 18 су лица мушког пола или 72%, док су свега 7 лица женског пола, односно 28%. Наведени подаци подржавају постављену хипотезу да су међу осумњиченим лицима више заступљени мушкарци у односу на жене.

2.3. Бројна и полна структура лица према којим су поднете кривичне пријаве у односу на држављанство

Табела 3– Број и пол лица против којих су поднете кривичне пријаве за кривично дело трговина људима у односу на њихово држављанство

Држављанство	Лица мушког пола	Лица женског пола	Укупно
Србија	14	6	20
Турска	2	0	2
Немачка	1	0	1
Македонија	1	1	2

Графикон 3 – Држављанство, број и пол лица против којих су поднете кривичне пријаве за кривично дело трговина људима

У погледу држављанства учинилаца кривичних дела трговине људима уочава се у да преовлађују држављани Републике Србије и то мушкарци у односу на жене. Овакви подаци условљени су чињеницом да су Срби већински народ на територији Републике Србије, па су се постављене хипотезе на почетку истраживања показале као тачне (Графикон 1).

2.4. Бројна и полна структура жртава кривичног дела трговине људима

Табела 4 – Број и полна структура жртава

ГОДИНА	Лица мушког пола	Лица женског пола	Укупан број
2007-2014	22 75%	7 24%	29 100%

У Табели 3 примећује се да је од укупног броја жртава већи број жртава мушког пола (75%) у односу на женски (24%). Из табеле се види да добијени подаци не подржавају унапред постављену хипотезу да је већи број жртава женског пола у односу на мушки пол. Ово је и добар показатељ зашто је научна јавност последњих година скренула пажњу на феномен трговине мушкарцима која је присутна нарочито у земљама у транзицији као што је Република Србија.

Графикон 4 – Број и полна структура жртава

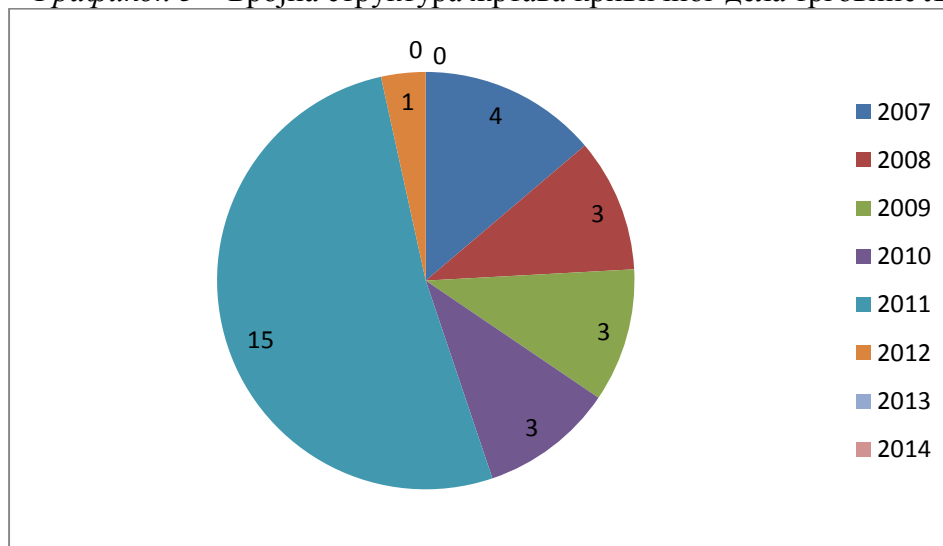
2.5. Динамика откривања жртава кривичног дела трговине људима

Табела 5 – Бројна структура жртава кривичног дела трговине људима

Година	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Број жртава	4 8,51%	3 6,38%	3 6,38%	3 6,38%	15 31,91%	1 2,13%	/	/

Према подацима нашег истраживања број идентификованих жртава кривичног дела трговине људима био је највећи 2011. године када је идентификовано 15 жртава, односно 31,91% у односу на посматрани период истраживања, док је приметно да већих одступања има у 2013. и 2014. години када није било поднетих кривичних пријава, па сходно томе ни идентификованих жртава. У осталом годинама истраживања, број идентификованих жртава незнатно се мењао. У почетној години узетој за емпиријско истраживање откривени је 4 жртве (8,51%), од 2008. до 2010. године тај број се смањио на 3 жртве годишње или 6,38%, док је не рачунајући последње две године, најмање жртава идентификовано у 2012. години, односно 1 жртва трговине људима (2,13%), (Табела 5) .

Графикон 5 – Бројна структура жртава кривичног дела трговине људима

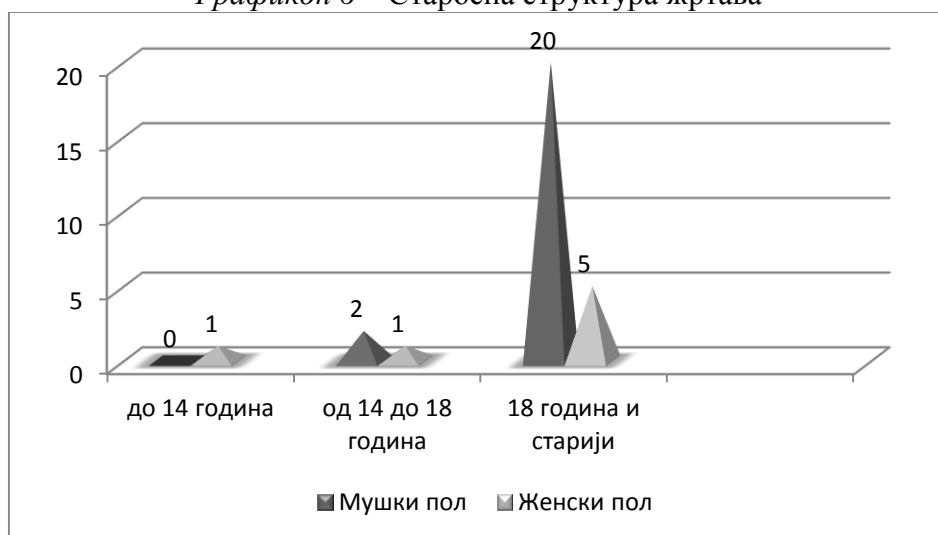
2.6. Старосна структура жртава кривичног дела трговине људима

Табела 6 – Старосна структура жртава

Старосно доба жртве	Мушки пол	Женски пол	УКУПНО
до 14 година		1	1
од 14 до 18 година	2	1	3
18 година и старији	20	5	25

Када говоримо о старости жртве, из *Табеле 6* изводимо закључак да су жртве углавном пунолетна лица, односно лица која су напунила 18 година живота а том прилико однос лица мушког пола према лицима женског пола доста је већи и износи 20:5, односно укупно 25 пунолетних лица жртава трговине људима. Млађа и старија малолетна лица која су жртве трговине људима заступљена су у малом броју тако да у посматраном периоду имамо 2 мушка малолетна и једно женско малолетно лице као и једно дете идентификовано као жртва трговине људима.

Графикон 6 – Старосна структура жртава

2.7. Облик експлоатације према полу жртве

У Табели 7 дат је приказ облика експлоатације према полу жртава.

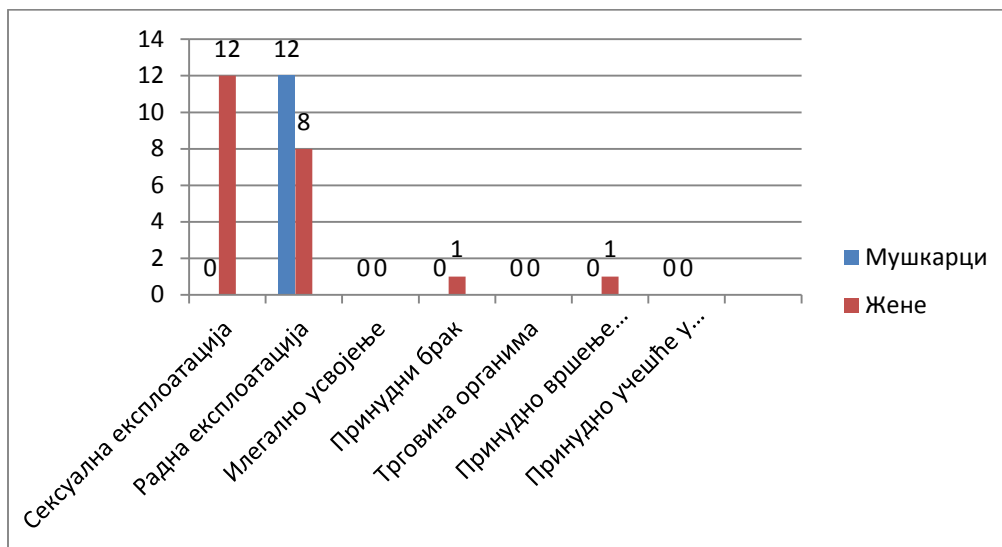
Табела 7 – Облик експлоатације према полу жртве

Врсте експлоатације	мушкарци	жене	Укупно
Сексуална експлоатација	-	12	12 35%
Радна експлоатација	12	8	20 58%
Илегално усвојење			
Принудни брак	-	1	1 3%
Трговина органима	-		
Принудно вршење криминогених радњи	-	1	1 3%
Принудно учешће у оружаним сукобима	-	-	-

У Табели 7 примећујемо да се кривично дело трговине људима највише вршило у циљу радне и сексуалне експлоатације (58%), где је однос код радне експлоатације био 12:8 у корист мушке популације, док су се особе женског пола (12) искоришћавале и у сексуалне сврхе. Овим резултатима потврђује се хипотеза да се жртве трговине људима користе првенствено у циљу радне и сексуалне експлоатације.

Далеко мање има случајева где се трговина људима користила у циљу принуде на вршење кривичних дела, принудног брака и трговине децом ради усвојења којом приликом су жртве биле особе женског пола.

Графикон 7 – Облик експлоатације према полу жртве

2.8. Бројно стање кривичних пријава у ВЈТ у Врању за кривично дело трговине људима

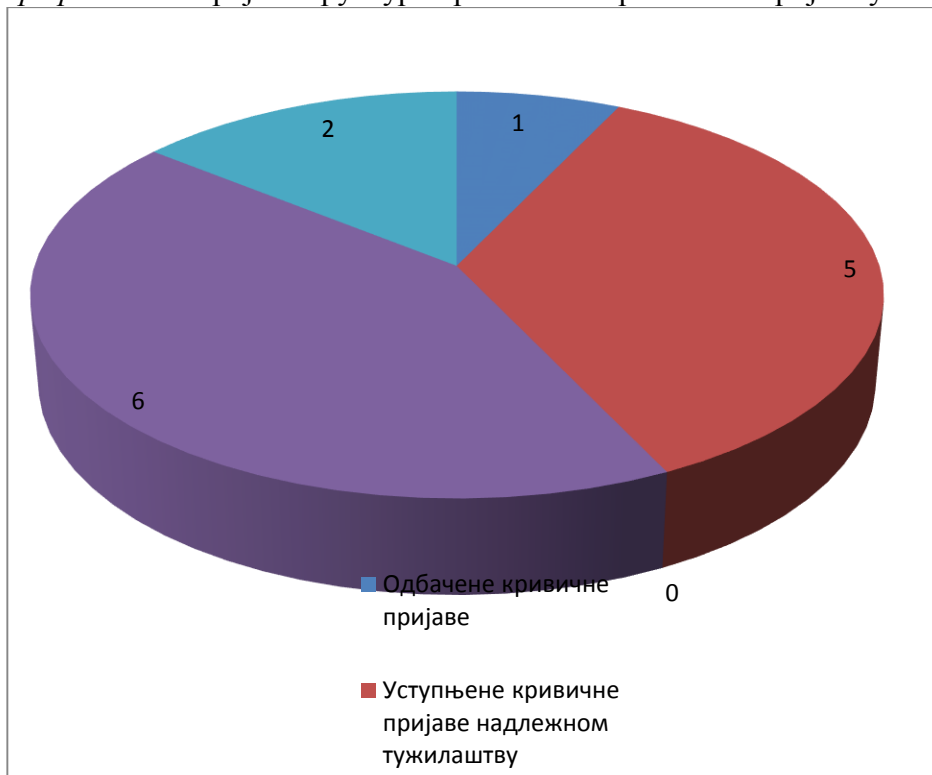
Истраживање у Вишем јавном тужилаштву у Врању спроведено је како би се стекао јасан увид о бројној структури примљених, одбачених и уступљених кривичних пријава надлежним тужилаштвима у посматраном периоду.

Табела 8– Бројна структура примљених кривичних пријава у ВЈТ у Врању

Примљене кривичне пријаве у ВЈТ Врање	14 100%
Одбачене кривичне пријаве од стране ВЈТ Врање	1 4%
Уступљене кривичне пријаве надлежном тужилаштву	5 20%

Истрага у току	/
Подигнуте оптужнице	6 25%
Кривичне пријаве прослеђене ОЈТ	2 8%

Графикон 8 – Бројна структура примљених кривичних пријава у ВЈТ у Врању

Табела 8 показује да је број примљених кривичних пријава у периоду од 2007. до 2014. год. у ВЈТ у Врању био 14, од тог броја 1 кривична пријава је одбачена због

непостајања елемената бића кривичног дела трговине људима, док је 5 уступљено надлежном тужилаштву јер се не ради о кривичном делу из надлежности Вишег јавног тужилаштва у Врању или због постојања елемената другог кривичног дела које не спада у њихову надлежност. Потребно је напоменути да је против 6 осумњичених лица за предметно кривично дело подигнута оптужница а да су 2 кривичне пријаве прослеђене ОЈТ, такође у 2013. и 2014. год. није било за примљених кривичних пријава за кривично дело трговину људима.

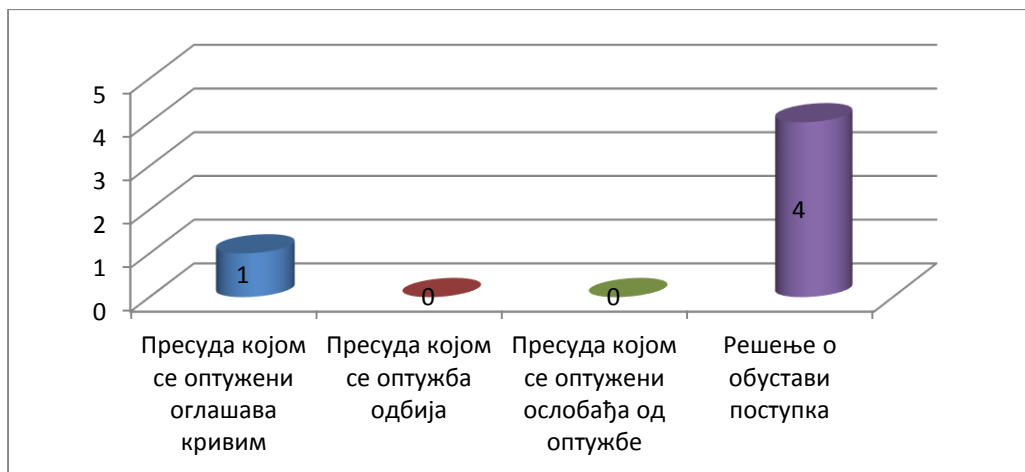
2.9. Бројно стање правоснажно пресуђених предмета за кривично дело „Трговине људима“

Табела 9 – Врсте и број донетих одлука у правоснажно пресуђеним предметима

Врста одлука	
Пресуда којом се оптужени оглашава кривим	1
Пресуда којом се оптужба одбија	/
Пресуда којом се оптужени ослобађа од оптужбе	/
Решење о обустави поступка	4

Ако погледамо податке из Табеле 9 можемо приметити на веома мали број правоснажно пресуђених предмета за кривично дела трговине људима из чл. 388. КЗ, при чему је у једном случају донета пресуда којом се оптужени оглашава кривим, док постоје 4 случајева где је обустављен поступак услед одустајања ВЈТ у Врању од кривичног гоњења. Мали број правоснажних пресуђених предмета указује на велике пробелеме и тешкоће приликом вођење поступка, собзиром да је јако тешко обезбедити материјалне и личне доказе којом приликом жртве плашећи све за своју безбедност не жели да открију чињенице битне за поступак.

Графикон 9 – Врсте и број донетих одлука у правноснажно пресуђеним предметима

III Закључак

Људи се сматрају социјално искљученим онда када структуре, закони, политика и програми нису осмишљени тако да се заснивају на правима, односно када не узимају у обзир људска права. То је случај и онда када су им извори и капацитети недоступни те када социјалне норме и понашање нису такви да испуњавају основна људска права. Сви недостаци морају да буду идентификовани и са њима се мора суочити.

Трговина људима се може назвати универзалним проблемом човечанства. Ниједна земља, па чак ни високо развијене, нису имуне на последице овог феномена. Тачније, државе не можемо поделити на оне које имају овај безбедносни проблем и на оне које га немају – са становишта трговине људима све државе можемо поделити само на државе порекла жртве, државе транзита и државе дестинације жртви. Централни елемент трговине људима је експлоатација, а основна карактеристика слојевитост. Ради се о развијеном облику организоване криминалне активности која се јавља у различитим видовима, и на интерном и на међународном плану, са мноштвом испреплетаних интереса. Све то говори у прилог да је ова појава сложен феномен који подлеже дефинисању са различитих становишта - безбедносног, међународног, виктимолошког, социолошког. Такође, врло често се трговина људима врло уско посматра, па се у неким земљама односи само на случајеве сексуалне и радне експлоатације или обухвата трговину само жена и деце. Али оно око чега постоји универзални консензус у погледу овог феномена јесте да представља један од најтежих облика кршења основних људских права. Сложеност ове појаве утиче на чињеницу да рад на сузбијању трговине људима такође буде сложен. Ради се о дуготрајном процесу који да би био успешан мора да се спроведе истовремено на три гране. Прву грану у процесу сузбијања спроводи законодавац стварајући правни оквир којим ће се трговина људима препознати као кривично дело и пружити одговарајућа правна заштита као циљ такве инкриминације. Другу грану чине полицијски органи који препознавањем проблема, међународном сарадњом са страним службама и различитим истражним техникама ефикасно раде на привођењу починилаца и прикупљању доказа. И најзад, трећу грану у процесу чини суд процесуирањем појединачних случајева и изрицањем адекватних казни. И заиста, без истовремене воље и сарадње свих трију

институција не може се говорити ни о успешним и дугорочним резултатима у борби против ове појаве.

Библиографија

1. Бошковић, М., Организовани криминалитет , Полицијска академија, Београд 1998.
2. Башић Ј., Јакшић, Б., Уметност преживљавања, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 2005.
3. Војислав Ђ., Драган Ј., Кривично право - посебни део, Београд, 2006.
4. Димитријевић П., Костић М., Кнежевић С., Трговина људима, Правна заштита у међународним и националним оквирима, Ниш, 2011.
5. Ђорђевић, Ђ., Кривично право – посебан део, Криминалистичко полицијска академија, Београд 2011.
6. Etxeberria F. (2002): Education and Roma Children in the Basque Region of Spain, *Intercultural Education*, Vol. 13, No. 3, 295
7. Европски центар за парламентарна истраживања и документацију (*European Centre for Parliamentary Research and Documentation: Request 1407 - Violence against children, by the National Assembly of the Republic of Serbia, Request 866 Bill on Youth (Children), by Slovak National Council*).
8. Жарковић М., Криминалистика тактика, Криминалистичко полицијска академија, Београд, 2009.
9. Жарковић М., Илић А., Кривичноправна заштита малолетних жртава трговине људима, Криминалистичко полицијска академија, Београд, 2009.
10. Жегарац, Н., У лавиринту социјалне заштите, Факултет политичких наука, Београд, 2014.,
11. Истраживање *Заштита деце од насиља* , Библиотека Народне скупштине, 2010.
12. Игњатовић, Ђ., Организовани криминалитет , Полицијска Академија, Београд 1998.
13. ИОМ, *The IOM Handbook: Direct assistance for Victims of Trafficking*, Geneva, 2007.
14. Костић Миомира, Трговина људима, Ниш, 2010.
15. Љубиша Ј., Војислав Ђ., Драган Ј., Кривично право - посебни део, Ниш, 2000.
16. Милосављевић Милосав, Девијације и друштво, Издавачка кућа Драгнић, Београд, 2003
17. Милошевић. М., Криминал- организован криминал, корупција, трговина људима, Београд, 2005.
18. Мијалковић, С., Супростављање трговини људима и кријумчарењу мигрантима, 2001.
19. Николић-Ристановић В., Миливојевић С., Симеуновић-Патић Б., Михаић Б., трговина људима у Србији, Београд, 2004.
20. Стојановић, З.: *Коментар кривичног законика*. Београд: Службени гласник. 2009.
21. Стојановић З., Наташа Д., Кривично право - посебни део, треће издање, Београд, 2015.
22. *Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe*, UNICEF, 2000.
23. Hogg, M. A. & Abrams, D. (1988). *Social identifications: A social psychology of intergroup relations and group processes*. London: Routledge.
24. Wiggan, K. D. (1892). *Children`s Rights*. Boston: Houghton Mifflin.

Законски текстови, стратегије и протоколи:

1. Протокол против кријумчарења миграната копном, морем или ваздухом, Службени гласник СРЈ-међународни уговори, број 6, од 27.06.2001. године
2. Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавања трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала из 2000 године.
3. Палермо, 12-15. децембар 2000.године, Међународни уговори", бр. 6/2001
4. Стратегија борбе против трговине људима у Републици Србији, ("Сл. Гласник РС", бр. 111/2006).
5. Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима Варшава 16.05.2005.
6. Кривични законик РС, "Службени гласник РС", бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09, 111/09
7. *Кривични законик*, „Сл.гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005- испр.,107/2005-испр., 72/2009, 111/2009 и 121/2012.
8. Декларација против трговине људима у југоисточној Европи, Палермо 2000.

Интернет извори:

1. http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ratifikaciji_konvencije_ujedinjenih_nacija_o_pravima_deteta.html
2. <http://www.a21.org/content/the-stockholm-syndrome/gjdpjj?permcode=gjdpjj>
3. <http://bosnian.sarajevo.usembassy.gov/trgovina-ljudima-2014a.html>
4. http://www.mup.rs/cms_lat/sadrzaj.nsf/trgovina-ljudima.h
5. <http://www.vjt-vranje.org.rs/>
6. <http://www.vr.vi.sud.rs/>
7. <http://www.astra.org.rs/>
8. <http://www.radiocity.rs/program/projekti/pravo-na-pravo/deca-uluce/1664/borba-za-egzistenciju-ili-radna-eksploatacija.html>
9. <http://mondo.ba/a526664/Info/Drustvo/Cija-su-djeca-sto-prose-na-nasim-ulicama.html>.
10. <http://www.dw.com/sr/%C5%BErtve-trgovine-ljudima-u-eu-su-njeni-gra%C4%91ani/a-17404437>
11. <http://www.astra.rs/cinjenice-o-trgovini/trgovina-ljudima-u-srbiji/>
12. <http://www.mup.hr/31.aspx>
13. <http://www.astra.rs/cinjenice-o-trgovini/sta-je-trgovina-ljudima/>

САЖЕТАК

У свету су данас присутни разноврсни облици експлоатације људи. Трговина људима се може назвати универзалним проблемом човечанства. Ниједна земља, није имуна на последице овог феномен, односно, државе не можемо поделити на оне које имају овај безбедносни проблем и на оне које га немају. Са становишта трговине људима све државе можемо поделити на државе порекла жртве, државе транзита и државе дестинације жртви. Основни разлог због којег људи бивају увучени у процес трговине људима су најчешће економске природе, али поред њих постоје и други, као што су пораст организованог криминалитета, миграције, слабљење државних институција, транзициони процеси итд. Најприсутнији облик експлоатације људи јесте управо сексуална експлоатација која најчешће оставља тешке психо социјалне последице на жртву, при чему се, као најучесталије методе, према њима, примењују присила и застрашивање. Трговина људима представља веома уносну криминалну активност организованих криминалних група која се баве овом феноменом због могућности стцања високог профита.

Собзиром на постојеће облике експлоатације људи, почев од радне, преко илегалног усвојања деце, трговине људском органима, принудног склапања бракова, као и учешћа у оружаним сукобима, мишљења сам да ће и у будућности сексуална експлоатација имати доминантан утицај на овим просторима Европе.

Из свега наведеног, потребно је интевизирати све видове сарадње између држава, усагласити прописе који регулишу материју везано за трговину људима ради боље координације између држава. Полиција, как о и остали органи безбедности такође морају усагласити и унапредити своје организационе структуре и методе рада у погледу проактивних и реактивних активности на пољу трговине људима трговине људима као један од највећих проблема у свету.

Прве део рада посвећен је самом појму кривичног дела трговина људима и његовим карактеристикама, субјекту, објекту и радњама извршења. Након тога говорено је о облицима трговине људима, односно о трговини мушкарцима, женом и децом са већим освртом на трговини децом собзиром да су она најрањивија популација међу могућим

жртвама трговине људима. У средишњем делу рада пажња је поклоњена неким националним механизмима у супростављању трговине људима а након тога и међународним организацијама које се боре против феномена овог кривичног дела. У Задњи део рада говори о начину борбе земаља у окружењу и механизмима супростављања овом облику криминалитета. Што се тиче емпиријског дела рада предмет истраживања односи се на кривично дело трговина људима из члана 388. Кривичног законика Републике Србије, где је пажња је усмерена на прикупљање података о поднетим кривичним пријавама, подигнутим оптужницама, уступљеним кривичним пријавама другим тужилаштвима и правноснажно пресуђеним предметима за кривично дело трговине људима. Основни циљ истраживања био је да се на основу прикупљених релевантних података дође до сазнања о обиму трговине људима, изврши идентификација најважнијих карактеристика овог облика организованог криминалитета и најважнијих облика испољавања у периоду од 2007. до 2014. године. Истраживање је спроведено у Полицијској управи у Врању, Вишем јавном тужилаштву у Врању и Вишем суду у Врању, увидом у годишње извештаје Полицијске управе у Врању, евиденцијама Вишег јавног тужилаштва у Врању и Вишег суда у Врању.

Анализа садржаја и метод непосредног посматрања коришћен је приликом анализе судских предмета о наведеном кривичном, док је комперативни метод коришћен приликом упоређивања односа појединих резултата добијених приликом истраживања.

Кључне речи: криминалитет, трговина људима, експлоатација, стратегија, међународне организације.

ABSTRACT

In the world today are present various forms of human exploitation. Human trafficking can be called a global issue. No country is immune to the consequences of this phenomenon, which means, countries can not be divided into those that have this security problem, and those who do not. From the standpoint of human trafficking all countries can be divided into the origin, transit and destination country of victims.

The main reason why people are drawn into the process of human trafficking, usually is economic uncertainty, but there are other reasons, such as the increase in organized crime, migration, the weakening of state institutions, the transition process and so on. The most common form of human trafficking is sexual exploitation which often leaves serious psycho-social consequences on the victim, where is used the most commonly form of coercion: physical coercion and intimidation. Human trafficking is a very remunerative criminal activity led by organized criminal groups who chose this path because of the possibility of gaining high profit. Considering the existing forms of human exploitation, ranging from labor, through illegal adoption of children, trafficking in human organs, forced marriages, as well as involvement in armed conflicts, it is my opinion that in the future sexual exploitation will have a dominant influence on this region of Europe.

From the foregoing, it is necessary to intensify all forms of cooperation between states, harmonize regulations which are related to human trafficking for better coordination between the states. Police as well as the other security organs must also harmonize and improve their organizational structure and working methods of proactive and reactive activities in the field of human trafficking as one of the biggest problem in the world.

The first part is dedicated to the concept of human trafficking and its characteristics, subject, object and enforcement actions. After this, it was said about some forms of trafficking such as trafficking of men, woman and children with reference to trafficking of children, as they are the most vulnerable population among the possible victims of trafficking.

In the central part of this work, attention has been given to some of the national mechanisms to combat human trafficking, followed by the examples of international organizations that fight

against the phenomenon of this crime. The last part discusses the mode of fighting in neighboring countries and mechanisms to counteract this form of crime.

As for the empirical part of the work, the subject of research relates to the crime of human trafficking under Article 388 of the Criminal Code of the Republic of Serbia, where the attention is given to the collection of data about criminal charges, indictments, ceded criminal charges to the prosecutors' offices, and other adjudicated cases for the crime of human trafficking.

The main goal of the research was (based on the collected data) to find out more about the extent of human trafficking, to identify the most important characteristics of this form of organized crime and the most common forms of expression in the period from 2007 to 2014. The research was conducted at the Police Department in Vranje, Higher Public Prosecutor's Office in Vranje and the Higher Court in Vranje, by examining the annual reports of the Police Department in Vranje, the records of the Higher Public Prosecutor's Office in Vranje and the High Court in Vranje.

Analysis of the content and methods of direct observation was used in the analysis of legal cases, while the comparative method was used when comparing the ratio of individual results obtained during research.

Keywords: crime, trafficking, exploitation, strategy, international organizations.

БИОГРАФИЈА

Студент Јовић Ненад рођен је 01. фебруара 1985. године у Сурдулици. Основну школу „Бранко Радичевић“ и гимназију „Јован Скерлић“ завршио је у Владичином Хану. Вишу школу унутрашњих послова у Београду уписао је школске 2004/2005. године где је дипломирао 2009. године и стекао звање правника. Криминалистичко-полицијску академију у Београду уписао је школске 2011/2012. а дипломирао је 2013. године и стекао звање дипломирани официр полиције. Мастер академске студије права унутрашњих послова уписао је школске 2014/2015. године на Правном факултету Универзитета у Нишу. Јовић Ненад је од 2010. године запослен у Министарству унутрашњих послова. Поседује вештине рада на рачунару и служи се енглеским језиком.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: _____

Наслов мастер рада: _____

Ментор: _____

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом _____

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: _____

У Нишу, _____

Потпис аутора
